

Fig. 1. Kirken og kirkegården, set fra sydøst. Til højre ses ligkapellet, 1916/17 (s. 4563). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *The church in the landscape, seen from the southeast. On the right is the mortuary chapel, 1916/17.*

HÅSTRUP KIRKE

SALLINGE HERRED

Kirken er tidligst omtalt 1394 i et afladsbrev, der lovede 40 dages aflad til alle, der skænkede den gaver.¹ Flere afladsbreve udstedtes 1407,² 1423³ og 1473.⁴ 15. april 1447 indviede biskop Henning Torkildsen Ulfeld det nyopførte langhuskor (jf. s. 4567).⁵ Ved landehjælps-skatten 1524–26 bidrog kirken med 10 mark, hvilket svarede til Sandholts Lyndelses ydelse (s. 4411), men var mindre end Jordløse (s. 4487) og Svanninges bidrag (s. 4615).⁶ 1589 var der 40 tiendeydere i sognet.⁷

1586 blev Knud Venstermand til Finstrup tilskødet indtægten af to gårde i Håstrup, der svarede landgilde til kirken.⁸ 1590 var kirkens andel af tienden fæstet til Karen Bryske på Østrupgård.⁹

1676 fik Birgitte Trolle til Brahetrolleborg *patronatsret* til kirken.¹⁰ Kirken lå under Brahetrolleborg til 1757, hvor den ved et mageskifte kom til Susanne Brahe til stamhuset Hvedholm, enke efter etatsråd Fre-

derik Hein.¹¹ 1798 fik Preben Bille-Brahe stamhuset ophøjet til grevskabet Brahesminde,¹² og kirken lå under dette, til den overgik til *selveje* 1910.¹³

1555 blev Håstrup *anneks* til Jordløse (jf. s. 4487).¹⁴ Ved præsten Jens Fouls død 1593 anmodede Karen Bryske om, at Håstrup igen måtte få sin egen præst, da der var for meget at bestille for kun en præst. Der var nemlig nu to herregårde i sognet (Østrupgård og †Håstrupgård), hvor præsten om vinteren skulle komme og prædike efter tjenesten i hovedsognet, så det blev aften, før prædiken i annekskirken var slut. Sagen kom dog ikke videre.¹⁵

Jordløse-Håstrup var blandt de sogne, der 1856/57 valgte at oprette et menighedsråd.¹⁶

Montfund. Ved istandsættelsen 1966–68 blev der på kirkegården fundet en penning præget i Ribe under Erik Klipping 1259–69.¹⁷

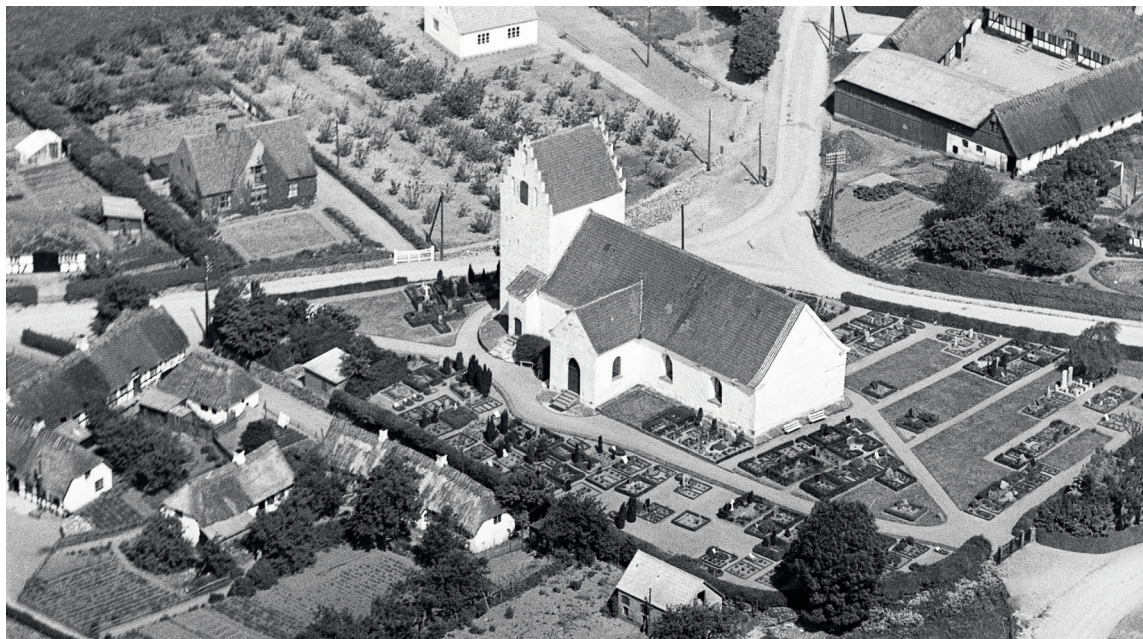

Fig. 2. Kirken set fra sydøst. Sylvest Jensen Luftfoto 1939. I KB. – *The church seen from the southeast.*

Sagn. En sten, der er overligger på en kæmpehøj mellem Jordløse og Håstrup, har et mærke af en hånd og er kastet efter kirken af en jätte, der stod ved Jordløse Kirke.¹⁸

Sognet, hvis terræn præges af de fynske alper, har tilnærmelsesvis trekantet form, og Håstrup er placeret omtrent i midten. Kirken ligger i den østlige ende af landsbyen, som strækker sig om-

kring den øst-vest-løbende Bygaden og Pilekrogen. Som det ses af det første matrikelkort målt 1794 (fig. 3), er byen primært udbygget mod vest siden da, og kirken har endnu sin centrale placering ved det trafikale knudepunkt.

Kirkegården har en uregelmæssig, næsten trekantet form, da den følger de omkringliggende vejforløb: Bygaden, Trekanten og Pilekrogen (jf. fig. 2). Formen er resultatet af to udvidelser siden 1794, hvor den var oval (jf. fig. 3). 1890 blev byens skoles arealer mod nordøst og sydøst, i alt 900 kvadratalen, lagt til, planeret og tilsået med græs (jf. fig. 2).¹⁹ 1917 blev det stykke jord mod vest, hvor $\dagger$ hospitalet havde stået (jf. ndf.), indlemmet.²⁰ I 1950'erne blev en matrikel syd for kirkegården købt til en udvidelse, som ikke blev realiseret.²¹ I årene op til 2019 blev arealet anlagt som en sansehave kaldet Lutherlunden.²²

Hegn. Kirkegården er omgivet af et ensidet kampestensdige beplantet med bøgehække, og omkring ligkapellet i øst står en takshæk.

$\dagger$ *Hegn.* 1589 var kirkegården hegnet af kampesten.⁷ Muren trængte til istandsættelse 1805, og 1825 blev den sat om.²³ 1838 trængte murene ved porten i øst til reparation.²⁴ 1853–54 blev

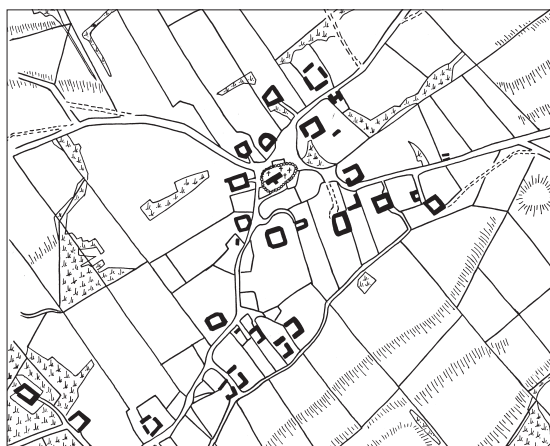

Fig. 3. Matrikelkort 1:10.000. Målt af Johannes Schmidt 1794, tegnet af Freerk Oldenburger 2023. – *Cadastral map.*

Fig. 4. Kirken og thospitalet set fra sydvest o. 1900 (s. 4564). I Haastrup Folkemindesamling. – *The church and the thospital seen from the southwest in c. 1900.*

diget mod vest flyttet ud i flugt med thospitalet.²⁵ 1905 var diget skredet ud flere steder over 60 alens længde, og der manglede 25 alen mur.²⁶ 1938 blev diget mod nord og vest omsat og 1946 diget mod syd.²¹

Indgange. Kirkegården har fire indgange: hovedindgangen i øst, en ganglåde i sydvesthjørnet og to åbninger i syd til graverhuset. Førstnævnte består af fire spidsbuede granitpiller fra 1967,²⁷ og derimellem hænger en ganglåde, en dobbeltlåde og et gitter, som alle er af sortmalet støbejern (jf. fig. 1). Porten bærer årstallet »1854«, hvor den blev sat op, og initialerne »P B B« for kirkeejер Preben Bille-Brahe (jf. ovf.).²⁵ Indgangen er magen til portene ved Jordløse (1842, s. 4489) og Hårby (1843, Odense Amt), og tilsvarende porte dog med andre initialer findes ved Sandholts Lyndelse (1856, s. 4413) og Heden (1857, s. 3903). En tilsvarende ganglåde er opsat samme år i sydvest, og med den samtidige regulering af diget blev opgangen til kirkegården 'smukkere og mere bekvem'.²⁵ I syd er en åbning i hækken med trappe ned til graverhuset anlagt 1966-67 (jf. ndf.), mens en åbning lige øst derfor med rampe blev anlagt 2017.

thIndgange. 1667 blev nye portlåger af træ med hængsler af jern opsat.²⁸ 1701 skulle der sættes en taskelås på kirkeporten,²⁹ og 1721 skulle porten og lågerne fornyes.³⁰ I 1830'erne omtales forskellige reparationer, som tyder på, at porten var muret med tag,²⁴ og der kan være tale om en middelalderlig kirkegårdsportal (se f.eks. Vester Skerninge s. 3148). Den må være nedtaget 1854 (jf. ovf.). 1866 blev 'al gang over kirkegården afløst', og lågerne ønskedes udskiftet, hvilket ikke synes at være sket.³¹

To *thkirkeriste* blev repareret 1673.³²

Bygninger på og ved kirkegården. Øst for kirken står et *ligkapel*, opført 1916/17 efter thospitalet blev nedrevet (jf. ndf.), muret i røde normalsten i krydsskifte med kamtakke gavle (jf. fig. 1).³³ Rummet, som i dag anvendes som redskabshus, har gult flisegulv og er dækket af et trætomret, hvidmalet tøndehvælv. Syd for kirkegården er placeret et *fyrhus* 1966-67, tegnet af arkitekt Ejnar Mindedal, og ombygget med *graverfaciliteter* 1986.³⁴ Den grundmurede, hvidmalede bygning har gråmalede døre og vinduer. Vest for bygningen er kirkens *materialeplads* anlagt 2020.³⁵

thBygninger på kirkegården. En formentlig senmiddelalderlig *kirkelade*, som var i dårlig stand

Fig. 5. Kirken set fra sydøst 1916. I Haastrup Folkemindesamling. — *The church seen from the southeast, 1916.*

1589, gav 3 mk. i indtægt 1663 og 1671.³⁶ Et *benhus* stod på kirkegården 1589.³⁷ En *skole* blev 1693 oprettet af baron Frederik Trolle, som grundlagde flere skoler.³⁸ Den stod sydøst for kirken og blev nedrevet 1888, hvorefter dens jord blev lagt til kirkegården (jf. ovf.). Det var et stråtekt, grundmuret hus og dertil kom et udhus i bindingsværk.³⁹ Et *hospital*, som lå ved kirkegårdens sydvesthjørne (jf. fig. 4), blev oprettet af Preben Brahe 1785.⁴⁰ Den grundmurede bygning med tegltag blev opført 1788, ombygget 1798 og nedbrudt 1916, og arealet blev lagt til kirkegården (jf. ovf.).⁴¹ Over indgangsdøren sad en indskriftstavle i grå sandsten, ca. 66×47 cm, som omtalte opførelsen. Den blev udtaget inden nedrivningen og findes i Svendborg Museum (inv.nr. 5.618).⁴² På hospitalets udhus var der et halvtæg, under hvilket et ligkapel var indrettet frem til 1916.³³ Et grundmuret, halvtagsdækket *nødtøfts-* og *redskabshus* syd for kirken blev opført o. 1916 og nedrevet 1968.⁴³

Beplantning. Foran kirkens sydside står en række høje tujatræer. 1826 blev kirkegården planeret,

afsat i terrasser og inddelt i kvarterer og gange.⁴⁴ Året efter nævnes dog, at den ikke var vel vedligeholdt og beplantet.²⁴ 1835 var den blevet forskønnet med ny beplantning.⁴³

Fig. 6. Kirken gengivet i biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588-1604. I RAO. — *The church as shown in Bishop Jacob Madsen's Book of Visitations, 1588-1604.*

Fig. 7. Kirken set fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *The church seen from the south.*

BYGNING

Kirken er i sin nuværende form en sengotisk langhuskirke. I den stående bygnings sydmur er imidlertid indeholdt rester af skibet i en romansk kampestenskirke. Til dette skib blev føjet en vestforlængelse, og det forlængede skib blev udvidet mod nord. Et langhuskor blev indviet 1447, og fire hvælv blev opsat i langhuset. På sydsiden blev opført et våbenhus, og et tårn blev rejst i vest. 1853–54 og 1966–67 gennemgik bygningen større istandsættelser. Kirkens længdeakse har en kraftig drejning mod sydøst.

Af den romanske kirke er kun skibets sydmur bevaret (jf. fig. 9), hvorfor udstrækningen af bygningens *grundplan* ikke kan fastlægges. Muren var formentlig ca. 11 m lang, men den præcise længde er usikker, da ingen lodfuger er synlige i facaderne, som kan være omsat.⁴⁵ Skibet var formentlig ca. 7 m bredt vurderet ud fra vestforlængelsens bredde (jf. s. 4566). Skibet var i så fald kun ca. 50 m² i det indre mod det nuværende langhus' ca. 220 m² (jf. fig. 9). Hvordan det oprindelige *†*kor(?) var udformet, er ukendt. Kir-

ken var således ganske lille sammenlignet med herredets øvrige kirker, hvoraf kun den gotiske kirke i Vantinge (s. 3750) oprindeligt var samme størrelse.

Materiale og teknik. Det romanske skib er opført af rå og kløvede kampesten på synlige fundamentsten. Sydmuren er ca. 1,1 m tyk og var formentlig ca. 4 m høj.

†Døre og †vinduer. Skibets oprindelige syddør er delvist opslugt af den nuværende dør mellem skibet og våbenhuset fra 1853–54 (jf. fig. 9). Kun dens vestlige vange, som synes sat i tilhugne kampesten (jf. fig. 10), er bevaret.⁴⁶ Ingen af kirkens oprindelige vinduer er bevaret.

Om forholdene i kirkens *indre* kan kun antages, at skibet stod med fladt *†*træloft inden udvidelserne.

Middelalderlige tilføjelser og ændringer. Kirken blev kraftigt udvidet i flere etaper, hvis indbyrdes kronologi nogenlunde kan udredes. Således må skibet først være forlænget mod vest i unggotisk tid, og det blev derefter udvidet i bredden mod nord.

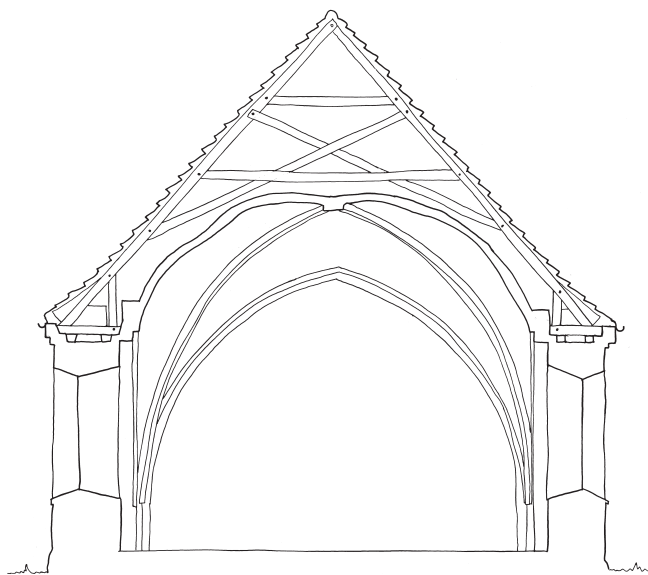

Fig. 8. Tværsnit. 1:150. Efter opmåling fra anden halvdel af 1800-tallet, suppleret og tegnet af Pia K. Lindholt 2025. – *Cross-section.*

I 1400-tallet udstedtes flere afladsbreve (1407, 1423 og 1473, s. 4561), der kan have været med til at finansiere byggerierne.⁴⁷ Et langhuskor i øst blev opført og indviet 1447, og efterfølgende blev fire krydshvælv opsat. I senmiddelalderen

blev et $\dagger$ våbenhus opført i syd ud for langhusets tredje fag, og i vest rejstes et tårn.

Vestforlængelsen af skibet på ca. 6 m må være opført i højmiddelalderen, måske i 1300-tallet, at dømme ud fra gavlens unggotiske blændingsde-

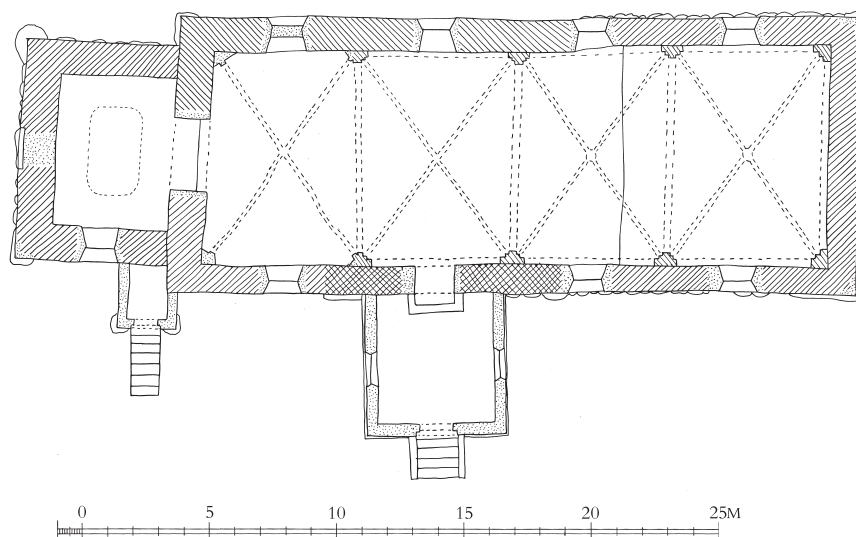

Fig. 9. Grundplan. 1:300. Målt af Ejnar Mindedal 1962, suppleret og tegnet af Pia K. Lindholt 2025. Signaturforklaring s. 9. – *Plan.* Key on p. 17.

Fig. 10. Skibets bagmur afbanket for puds ved den indre istandsættelse 1966-67. Bemærk vangen til den romanske $\dagger$ syddør til højre for døren (s. 4565). Foto Anders Ploug-Sørensen 1966/67. I NM. – *The inner walls of the nave with the dressing knocked off at the refurbishing in 1966-67. Note the right jamb of the Romanesque $\dagger$ south door.*

koration, der blander rundbuer med højblændinger (jf. ndf.). Den sad formentlig midt for bygningen, som havde en bredde på ca. 7 m. Tilbygningen er opført af rå og kløvet kamp; stenene synes en smule mindre end i de øvrige mure. I forlængelsens gavltrekan, som er indmuret i skibsudvidelsens større gavl (jf. ndf.), er der ud over kamp også anvendt røde munkesten til en dekoration af tre ujævnt rundbuede højblændinger (jf. fig. 12-13). Den midterste er højest og har mistet sit stik formentlig ved opsætningen af gavltrekanen over nordudvidelsen (jf. ndf.). På grund af sidstnævnte sidder de forskudt mod syd i forhold til langhusets nuværende midterakse (fig. 13).

En *udvidelse af skibet mod nord* gjorde det ca. 4 m bredere end oprindeligt (fig. 9).⁴⁸ Kirkens bredde på ca. 11 m er usædvanlig, og på Sydfyn er det kun Diernæs Kirke, der har en lignende bygningshistorie (s. 2944), som er lige så bred som Håstrup. Nordmuren, som er en kassemur, er opført af rå og kløvet kamp og er ca. 1,35 m tyk, hvilket er ca. 20 cm tykkere end de øvrige mure. Over hvæl-

vene er der i bagmurenes kalkmørtel indstukket teglstumper og granitskærver. Dette ses i de øvre bagmure i de tre vestligste fag, hvorfor det forlængede skibs syd- og vestmur formentlig blev forhøjet med ca. 1 m ved nordudvidelsen (fig. 21). Der er ingen spor af en norddør, hvilket enten kan skyldes, at muren er omsat, eller døren kan være bevidst udeladt ved udvidelsen.⁴⁹ De nuværende vinduer fra 1853-54 kan have fjernet spor af eventuelle oprindelige $\dagger$ vinduer. Ved udvidelsen blev den vestlige taggavl udvidet og forhøjet og er nu indmuret i tårnets østmur. Den er sat i kampesten og afsluttet af 15 kamtakker muret af røde munkesten og hver dekoreret af en aftrappet rudeblænding (fig. 11 og 13).

Langhuskoret blev indviet 15. april 1447 af Odenses biskop Henning Torkildsen Ulfeld (s. 4561) og må være opført kort forinden.⁵ Det erstattede formentlig det romanske $\dagger$ kor(?). Tilbygningen er ca. 10 m lang og opført i rå og kløvede kampesten på synlige fundamentsten. Murene er ca. 1,1 m tykke, og i nordbagmuren opstod en affasning mellem nordudvidelsens

Fig. 11. Det udvidede skibs gavltrekant indmuret i tårnets østmur set mod øst (s. 4567). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *The extended nave's gable embedded in the east wall of the tower, looking east.*

Fig. 12. Unggotisk blændingsdekoration på vestforlængelsens gavltrekant set mod øst (s. 4567). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Early Gothic recess decoration on the western extension's gable, looking east.*

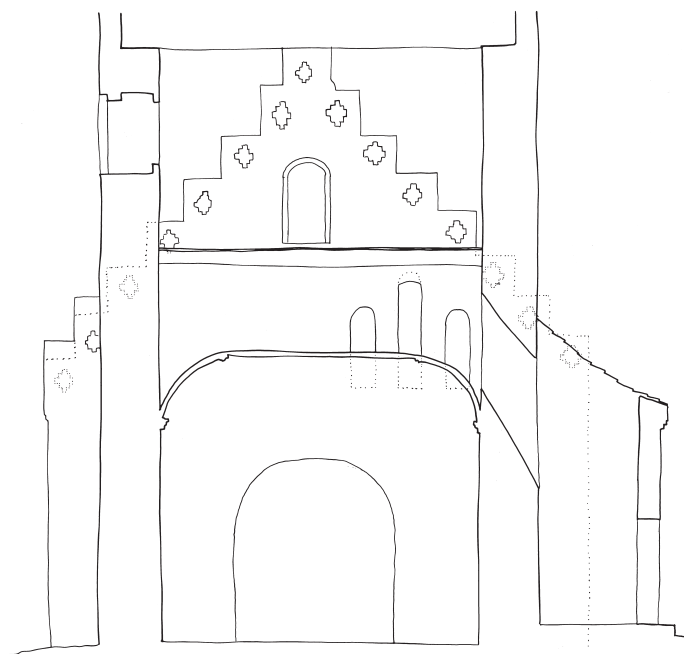

Fig. 13. Opmåling af det udvidede skibs vestgavl set mod øst. 1:150. Målt og tegnet af Pia K. Lindholt 2025. – Scale drawing of the extended nave's west gable, looking east.

tykkere murforløb og den tyndere kormur. De oprindelige $\dagger$ vinduer må være forsvundet ved indsættelsen af de nuværende vinduer 1853-54 (s. 4572).⁵⁰

Hvælv. Efter kirkens udvidelse til langhus blev der opsat fire *krydshvælv*, hvis udformning synes groft udført sammenlignet med andre fynske kirkehvælv (fig. 14).⁵¹ Det vestligste hvælv blev formentlig ommuret efter middelalderen (s. 4570). På grund af bygningens store bredde er hvælvene rektangulære i grundplan. De lave, dobbeltfalsede piller bærer spidsbuede skjold- og gjordbuer, hvorpå ligger et udkraget skifte. De halvtensbrede ribber mødes i første fag i en toprude og i andet fag i en topcirkel. De flade kapper synes muret, så der dannes aksmønster på isselinjen, men det er svært erkendeligt, da hvælvene er kraftigt pudset på oversiden.

Tårnet, som har rektangulær grundplan og er i tre stokværk, er opført af rå og kløvede kampesten og røde munkesten lagt i munkeskifte (fig. 17 og 22). I bagmurene er der trykket småsten ind i fugerne.⁵² Østmuren står oven på det udvidede

skibs gavltrekan (jf. fig. 11). Sydfacaden og -gavltrekanen er henholdsvis skalmuret og fornyet o. 1950 (s. 4574). I vestmuren fandtes en fladbuet $\dagger$ dør i et højt, spidsbuet spejl (jf. fig. 17). Den var formentlig tårnets eneste oprindelige indgang, da Jacob Madsen 1589 nævner, at tårnet var aflukket fra kirken.⁷ Tårnrummets indre præges af dets funktion som gravkapel, hvilket det har været siden o. 1757 (s. 4570 og 4601). Rummet dækkes af et hvælv formentlig fra sidstnævnte år, som må have erstattet et fladt $\dagger$ træloft.

Den middelalderlige opgang til tårnet fandtes formentlig på sydsiden som i dag, og det nuværende trappehus fra 1853-54 har antagelig erstattet et senmiddelalderligt $\dagger$ trappehus.⁵³ 1825 nævnes, at opgangens trin skulle 'udhugges og ommures', hvorfor der formentlig var en muret $\dagger$ trappe i $\dagger$ huset.⁵⁴ På samme tidspunkt nævnes, at huset skulle bindes til tårnet med jernankre, så det var nok i dårlig stand.⁵⁵ Tårnets mellemstokværk er lavt og mørkt, mens klokkestokværket er højt, og derfra er der adgang til langhusets loft ved en nyere falset dør med et fladrundbuet stik;

Fig. 14. Hvælv i langhusets andet fag set mod øst (s. 4569). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Vault in the nave's second bay, looking east.*

den er sat i røde og gule normalsten. I vest- og nordmuren er henholdsvis et og to fladbuede og falsede glamhuller. I sydmuren fandtes to tilsvarende $\dagger$ huller, som allerede var tilmurede, inden kirken blev opmålt i midten af 1800-tallet (fig. 20g).⁵⁶ Den nordre, oprindelige taggavl er prydet af tre vandrette rækker af blændinger delt af savskifter og smalle båndblændinger (jf. fig. 20e og 22). Nederst findes en tre skifter høj båndblænding opdelt i ni rektangulære felter ved standere. Næste række består af fire lave blændinger med trappestik, to med fladbuet stik og en fladbuet luge. Derover er fire fladbuede blændinger, hvoraf de to midterste er højest. 13 kamtakker afslutter trekanten. Den oprindelige $\dagger$ sydgavl, som stod frem til o. 1950 (s. 4574), havde to fladbuede højblændinger omkring et ditto glamhul, hvorover var en mindre, fladbuet blænding. Tårnets rigest udsmykkede nordgavl var synlig fra den gennemløbende landsbygade, mens den simplere sydgavl vendte mod landskabet, hvilket også er tilfældet i f.eks. Kirkeby (s. 2072).

Et formentlig senmiddelalderligt $\dagger$ våbenhus ud for syddøren blev nedrevet 1853-54, og munkesten derfra blev rensat og genanvendt i det nyopførte våbenhus (s. 4571).⁵⁷ Om dets udseende vides intet.

Eftermiddelalderlige tilføjelser og ombygninger. Skibets vestligste krydshvælv må være stort set helt nedtaget og genopmuret efter middelalderen. Det står på en rest af de oprindelige piller, mens kapperne hviler på nye, ujævnt udhuggede vederlag i murene i stedet for på $\dagger$ skjoldbuer (fig. 18). Ribberne er halvtensbrede og bugter sig op mod ribbekrydset. Kapperne er lidt puklede, hvilket gør hvælvet højere end de øvrige hvælv, og murede, så der dannes aksmønster på isselinjen.

Gravkapel i tårnrummet. O. 1757 blev et kapel indrettet i tårnrummet for Frederik Hein og Susanne Brahe (s. 4601), hvorved den smalle, rundbuede arkade mellem skibet og rummet formentlig blev anlagt. $\dagger$ Vestdøren må senest være tilmuret på dette tidspunkt. Et kuppelhvælv med

Fig. 15. Våbenhuset, 1853–54, set fra sydvest (s. 4571). Foto Arnold Mikkelsen 2025. –
Porch, 1853–54, seen from the southwest.

flad top opmuret i gule flensborgsten blev formentlig opsat i tårnrummet på samme tid, og det hviler på vederlag i muren.⁵⁸ Hvælvet er gipset på undersiden med trukne profilgesimser langs væggene og ved hvælvets overgang fra de buede sider til den flade top. I hver af hvælvets fire hjørner er et lufthul.

Våbenhuset på langhusets sydside blev opført ved hovedstandsættelsen 1853–54 (fig. 15, s. 4572).⁵⁹ Huset har kvadratisk grundplan, og murene, som står på en retkantet sokkel af gule normalsten, skal 'op til vindueshøjde' være i genanvendte munkesten fra det nedrevne tvåbenhus (s. 4570).⁶⁰ Derover er murene ligeledes af gule normalsten lagt i krydsskifte. De er kun ca. 40 cm tykke, har samme højde som skibets mure og afsluttedes af dobbeltfalsede gesimser (ommuret 2020–22, s. 4578), som griber om hjørnerne. I sydmuren blev indsat en falsat, spidsbuet dør. I hver langmur er et spidsbuet, smiget vindue (s. 4578). I det indre blev væg-

gene pudset, og et gipset, buet træloft med trukken gesims opsat. Gavltrekanter har lige, falsede taglinjer og er dekoreret med tre korsformede blændinger.

Et trappetur på tårnets sydside blev formentlig også opført 1853–54 (jf. s. 4572).⁶¹ Tilbygningen, som har rektangulær grundplan, er opført af teglsten (ca. 24×12×7 cm) lagt i krydsskifte. I sydmuren er en kurvehanksbuet, falsat dør, og trappeskakten oplyses af en retkantet glug over døren. En ligeløbstrappe af fyrretræ leder helt op til klokkestokværket gennem en kurvehanksbuet overdør i tårnets sydmur i mellemstokværket (fig. 19). Husets mure afsluttes som resten af bygningen af kraftige, dobbeltfalsede gesimser, som griber om hjørnerne (jf. ovf.). Et halvtæg dækker bygningen.

Eftermiddelalderlige reparationer og vedligeholdelser. Efter Karl Gustav-krigene blev kirken i løbet af 1660'erne istandsat, især taget (s. 4580), men der blev også indsat murankre i murene.⁶²

Fig. 16. Kirken set fra øst. Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *The church seen from the east.*

1701 havde tårnets søndre gavltrekan givet sig udefter og blev forbundet med et anker.²⁹ 1718 skulle der til reparation af tårnets sydhjørne anvendes 100 mursten.⁶³ Efter Christian Ditlev Reventlow overtog Brahetrolleborg Gods 1722, blev der kaldt til syn over godsets kirker, herunder Håstrup, der alle trængte til istandsættelse. Der måtte i årene efter 'gøres eksekution i Børge Trolles bo og midler' for at inddrive penge til bygningernes reparation. Arbejdernes omfang kendes ikke, men brøstfældigheden var stor, og man frygtede 'forværring, ubodelig skade og fare'.⁶⁴ Egetømmer, som blev fældet i vinteren 1724/25, findes i tagværket (jf. s. 4579) og kan

stamme fra istandsættelser som følge af kirkesynet.

1801 blev kirken hovedrepareret og var efterfølgende 'meget god'.⁶⁵ Gennem 1820'erne og 1830'erne var kirken i dårlig stand, både facader, vinduer og tag trængte til udbedringer.⁶⁶ Det resulterede i en hovedreparation 1839, hvis omfang ikke kendes.⁵⁴ 1844 blev en fast *†*kalkbænk i *†*våbenhuset fjernet.²⁴

Hovedistandsættelse 1853-54. I midten af 1800-tallet gennemgik kirken en større istandsættelse under kirkeejer Preben Bille-Brahe, hvor den blev 'meget forskønnet'.⁶⁷ Der blev anvendt 12.000 mursten, 1.600 gulvfliser og 400 tagsten.

Fig. 17. Kirken set fra vest. Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *The church seen from the west.*

Det er muligt, at en dyb undermuring af kirkens østgavl i gule normalsten blev foretaget på dette tidspunkt.⁶⁸ På hele kirken blev der opsat nye, dobbeltfalsede gesimser; de mistede det øverste led ved tagets udskiftning 2020–22. Den gamle puds på bagmurene og på hvælvene blev hugget ned, og et tykt lag cementpuds blev påført alle flader.⁶⁹ Der var ønske om at flytte kirkens indgang til vest, men det blev ikke realiseret.⁷⁰

Mellem skibet og våbenhuset blev der indsat en spidsbuet dør med rette vanger. I både langhuset og tårnet blev indsat nye, store vinduer (s. 4578), og nyt gulv blev lagt (s. 4578). På tværs af kirkerummet blev i hvert fag opsat en tånerbjælke eller et tånertrækbånd med lige ankerforskud (jf. fig. 5 og 27); de blev nedtaget 1966–67.⁷¹ På langhusets sydside erstattede et nyt våbenhus (s. 4571) et ældre tånvåbenhus. 1883 og 1893 blev

Fig. 18. Langhusets vestligste hvælv set mod sydvest (s. 4570). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *The westernmost vault of the nave, looking southwest.*

kirkens murværk reparereret, og især bygningens sydhjørner var i dårlig stand.⁷²

1905 trængte kirken til flere reparationer, og det nævnes, at murene i østenden hældede udad, og hvælvenes buer var 'sprængte' og bundet sammen af jern, som dog var 'uvirksomme'. Tårnets murværk skulle repareres. Gulvene trængte til fornyelse og tagbeklædningen til omlægning.⁷³ I årene efter overgangen til selveje 1910 blev flere istandsættelsesarbejder iværksat, men kun reparation af tårnets sydside kendes.⁷⁴ 1932 skulle tårnets nordøsthjørner også udbedres.²⁰ To af hvælvenes buer, nok gjordbuerne, var sunket 1945, og en ny såkaldt 'hest', dvs. et *hængeværk* med jernankre, blev opsat over hvælvene året efter.⁷⁵

O. 1950 blev tårnet omfattende istandsat ved Ejnar Mindedal.⁷⁶ Murværket blev repareret overalt, og sydfacaden blev skalmuret med teglsten i munkestensformat lagt i munkeskifte, hvilket afslørede en ældre skalmuring (fig. 23). Den

sydlige taggavl blev nedtaget og genopmuret med samme form og blændingsdekoration.⁷⁷

Bygningen gennemgik en større *istandsættelse* 1966-67 ved Ejnar Mindedal.⁷⁸ Forud var der igen tale om at flytte indgangen til tårnets vestside, men det skete heller ikke denne gang. Cementpudsen blev banket af de indvendige flader, og det vestligste vindue i langhusets nordside blev tilmuret med teglsten i munkestensformat pga. orglets nye placering på gulvet (s. 4597). Kirkens gjordbuer havde revner og blev gennemgribende restaureret ved hjælp af et specialfremstillet stillads af ingeniørfirmaet Birch og Krogboe (fig. 25) og syninger med metaltråd, armeringsjern og betonstøbning på oversiden. I østgavlens bagmur blev der fremdraget to 'egetræsklodser', som sad i en højde af ca. 2,5 m og formentlig var fra en ældre alteropbygning. Flisegulvene blev omlagt, og nye gulve lagt under stolene og i våbenhuset (s. 4578). Kirken fik

Fig. 19. Trappehusets indre set mod nord (s. 4571). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Stairwell interior, looking north.*

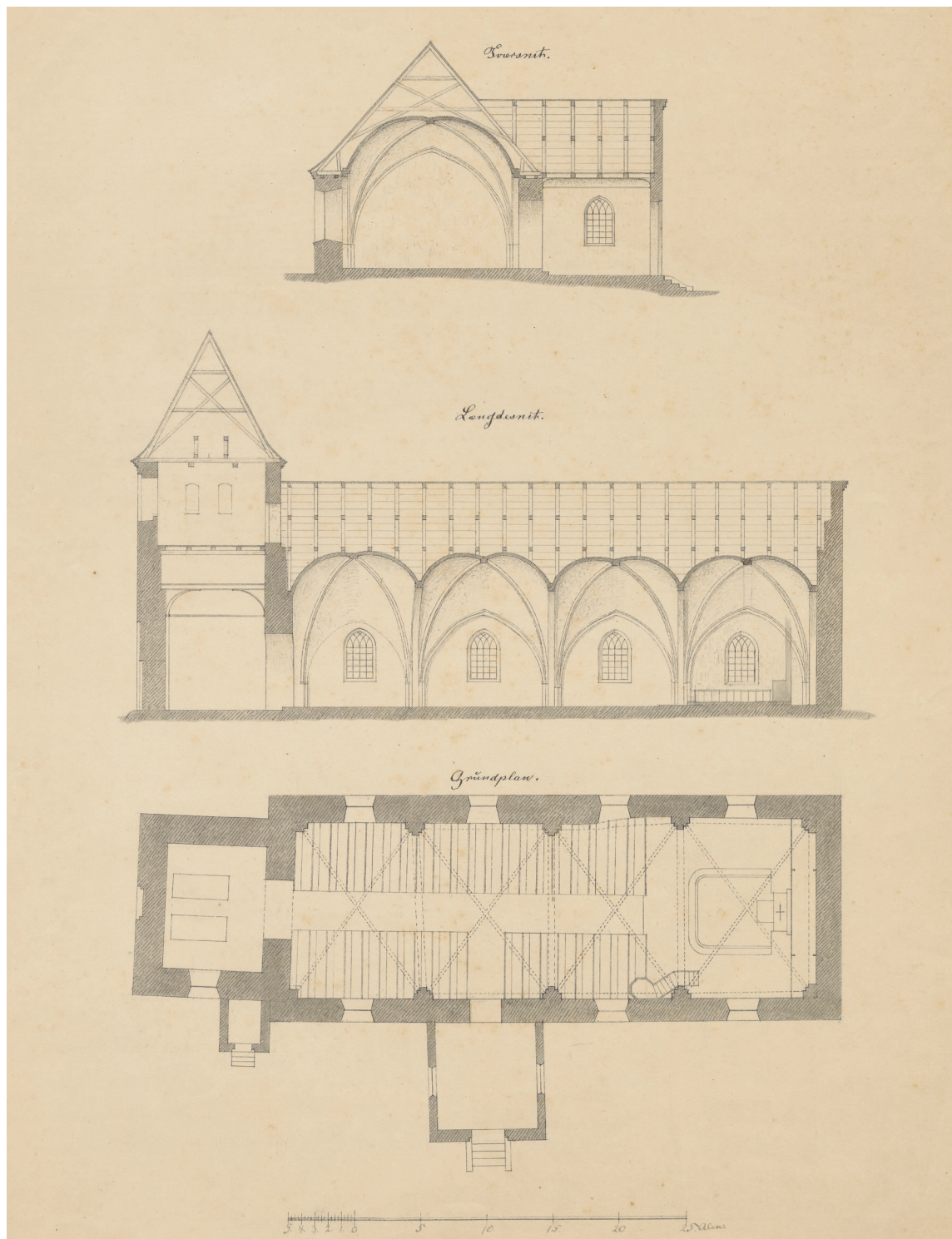

Fig. 20a-c. Opmåling af kirken, anden halvdel af 1800-tallet. 1:300. a. Tværsnit set mod øst. b. Længdesnit set mod nord. c. Grundplan. I KB. Kunstbiblioteket. – Scale drawing of the church, second half of the 1800s. a. Cross-section looking east. b. Longitudinal section looking north. c. Ground plan.

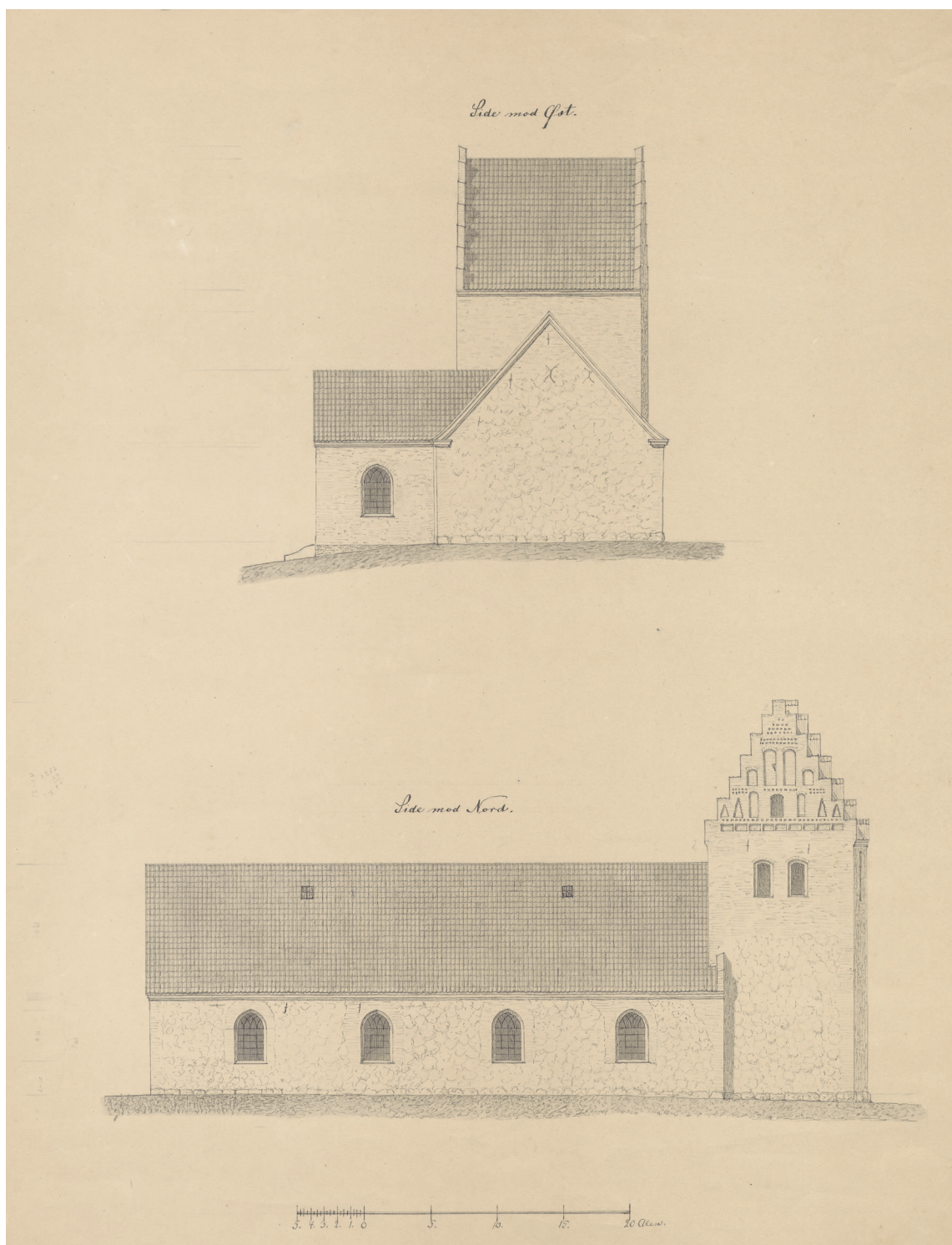

Fig. 20d-e. Opmåling af kirken, anden halvdel af 1800-tallet. 1:300. d. Østfacader. e. Nordfacader. I KB. Kunstbiblioteket. — Scale drawing of the church, second half of the 1800s. d. East facades. e. North facades.

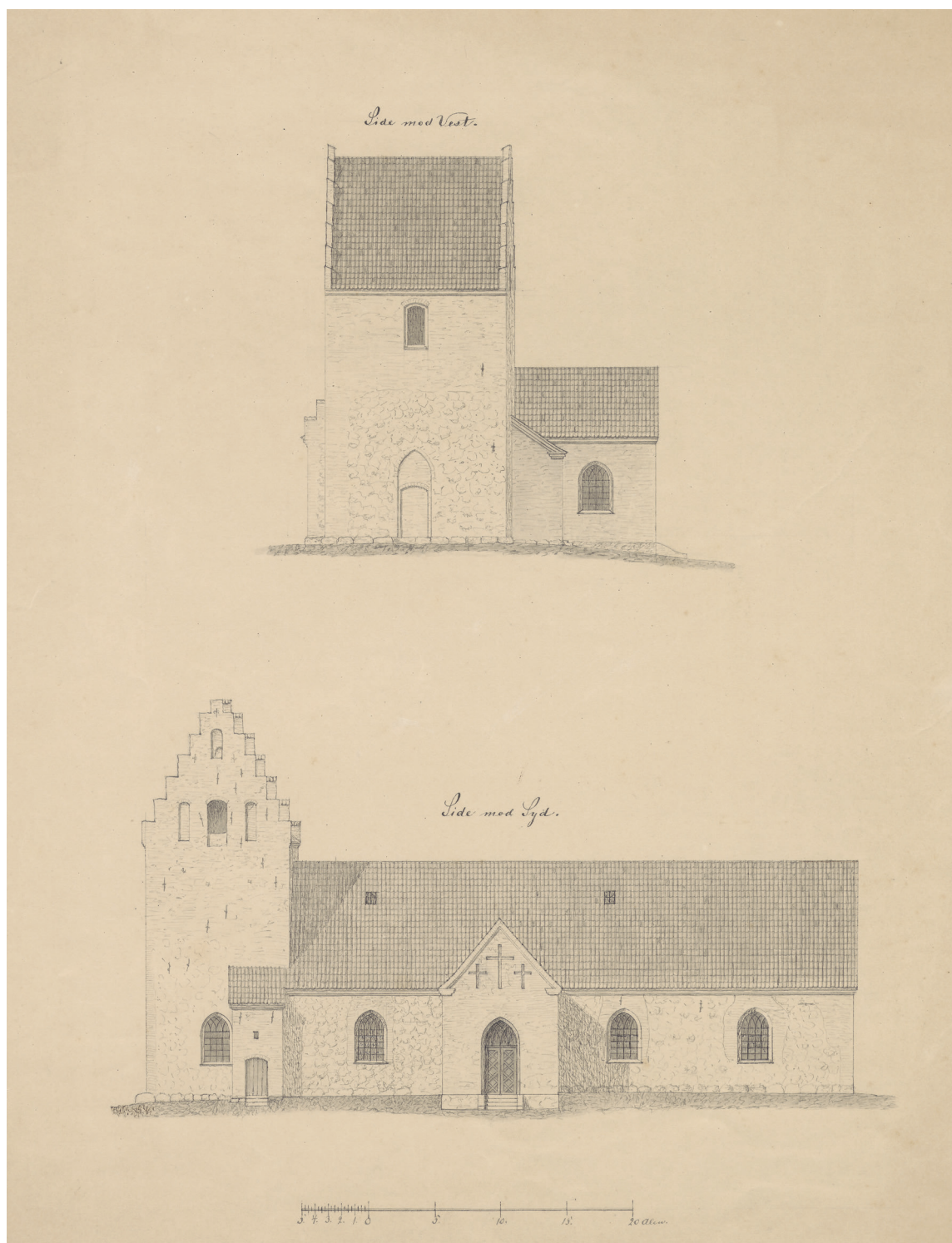

Fig. 20f-g. Opmåling af kirken, anden halvdel af 1800-tallet. 1:300. f. Vestfacader. g. Sydfacader. I KB. Kunstbiblioteket. — Scale drawing of the church, second half of the 1800s. f. West facades. g. South facades.

Fig. 21. Mulig murforhøjelse af skibet med indstukne teglstumper i fugerne set mod syd (s. 4567). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Possible heightening of the nave wall with embedded brick fragments in the joints, looking south.

indlagt centralvarme med nyt fyrhus (s. 4563 og 4581).

I 2010'erne var der alvorlige revnedannelser i langhusets hvælv, og ankerjernene var tæret af rust.²⁰ 2020–22 blev ankrene fjernet, og i stedet blev der opsat kraftige stålwirer på loftet over hvælvene for at spænde murene sammen.⁷⁹ Samtidig blev taget udskiftet og fik undertag (s. 4580). På grund af sidstnævnte blev gesimsens øverste led fjernet, og det midterste, kraftigere led og murkronen mellem spærfagene forhøjet i røde normalsten.

Gulve. I kor og skib er gulvene af gule, ottekantede fliser med kvadratiske, mørke fliser imellem, lagt 1853–54 og omlagt 1966–67, hvor granittrinnet mellem kor og skib erstattede et tægetræstrin. Fliserne er stemplet »Dithmer Rennberg« og blev produceret af Rendbjerg Teglværk i Sønderjylland (fig. 24).⁸⁰ Bag altersranken og -væggen ligger gule murstensfliser i sildebensmønster fra sidstnævnte istandsættelse. Under stolestaderne er der fyrretræsgulve lagt 1966–67

og lakeret 1993.²⁰ I våbenhuset ligger grå, kvadratiske Oppdalsten (en slags skifer).⁴² Gulvet i gravkapellet dækkes af røde og grå, kvadratiske Ølandsfliser.⁸¹

†*Gulve.* Ved istandsættelsen 1966–67 fremkom et gulv af munkestensbrokker under flisegulvet i midtergangen, og flere steder under stolestaderne var en brolægning bevaret.⁸² Våbenhuset fik 1853–54 samme flisegulv som den øvrige kirke, og samtidig blev der formentlig lagt murstensgulve under stolene.²⁰ 1914 blev der lagt bræddegulv inden for altersranken og under stolene.⁸³

Vinduer. Kirken har ni store, spidsbuede støbejernsvinduer fra 1853–54, henholdsvis seks i langhuset, to i våbenhuset og et i tårnet. Bag orglet i fjerde fags nordside blev indsat et tiende vindue, men det blev tilmuret ved orglets flytning 1966–67. På en glastrude i tårnets vindue er der *glarmestersignaturer* fra o. 1900. En tilsvarende *★rude* fra kirken med signaturer fra 1879 og frem til århundredskiftet findes i Haastrup Folkemindesamling (fig. 26).

Fig. 22. Kirken set fra nord. Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *The church seen from the north.*

†*Vinduer.* 1798 omtales kirken som ‘mørk’.⁸⁴ Før de nuværende vinduer blev indsat 1853–54, fandtes der otte vinduer i kirken, som nok havde samme placering i langhuset og tårnet som nu, da der omkring nordsidens vinduer synes at være ældre murværk af mindre teglsten. Deres form er ukendt, dog må de have været mindre end de nuværende, da de blev brækket ud ved hovedistandsættelsen og hullerne gjort større til de nye rammer.²⁵ I hvert fald tårnets vindue havde blyindfattede ruder, da de trængte til fornyelse 1830–31.⁶⁶

Tagværker. Over langhuset står 27 spærfag primært af fyrretræ med enkelte stykker egetømmer imellem. Det kan være opsat 1853–54, og 2022 blev en stor mængde tømmer fornyet. På hver murkrone er en ældre, gennemløbende murrem og nye, korte remme mellem opmuringerne til undertaget (jf. ovf.). Hvert spærfag har spærsko og -stivere, to hanebånd og et sæt krydsbånd. Fagene er nummereret med faner i sydsiden og med romertal i nordsiden fra øst mod vest. Våbenhusets tagværk, opsat 1853–54, består af fem

fag af fyr stående på to murremme på hver murkrone og med en bindbjælke og et hanebånd for hvert fag. Tårnets tagværk, som også kan være fra 1853–54, er ligeledes af fyr og har syv fag med bindbjælker og hanebånd. Tredje og femte fag har et sæt krydsbånd. Tårnets ældre †tagværk må have haft en fagdeling med færre fag end det nuværende, da kæmninger på undersiden af klokkestolens bjælker må have været passet ned over bindbjælkerne. Langhuskorets oprindelige, middelalderlige tagværk havde muligvis en højere tagrejsning end skibets (jf. fig. 6). 1862 omtales kirkens tagværk som ‘blandet overtømmer’,²⁰ og 1905 som ‘gammelt, men tilsyneladende stærkt’.²⁶

Dendrokronologiske undersøgelser. 2022 blev der udtaget 30 skiveprøver af egetømmer fra langhusets tagværk, hvoraf 12 prøver blev undersøgt. Ni prøver kunne dateres til mindst tre grupper: Ældste gruppe på to prøver dateres til et fældningstidspunkt o. 1480, midterste gruppe på fire prøver er fældet over en hundredårig periode fra tidligst o. 1592 til o. 1694, og yngste gruppe på tre prøver dateres til fældning i vinteren 1724/25.⁸⁵

Fig. 23. Istandsættelse af tårnet o. 1950 (s. 4574). Foto Anders Ploug-Sørensen 1948. I NM. – *Refurbishing of the tower, c. 1950.*

Klokkestolen hviler på bindbjælkerne i tårnets tagværk, så klokken (s. 4598) hænger ud for glamhullet i den søndre gavltrekan. Stolen, som strækker sig fra gavl til gavl, har to fag ved siden af hinanden, som hvert består af en rem tappet sammen med stolper og krydsstivere, som bærer en bjælke. En del af tømmeret må være genanvendt, da det har ældre taphuller og bladninger. Klokkestolen er desuden ældre end tårnets nuværende tagværk, da der findes ældre kæmninger på undersiderne af bjælkerne (jf. ovf.). 1721 var 'træværket ved klokken', måske en †*klokkestol*, ganske brøstfældigt.³⁰

Tagbeklædning. Kirken har røde vingetegltag fra 2022, hvor der også blev lagt undertag.

†*Tagbeklædning.* 1589 var der bly på en del af kirkens nordside, og resten må have haft tegltag.⁷ Efter Karl Gustav-krigene var kirkens tag i

dårlig forfatning, hvortil kom 'den store storm' 1666, hvor blyet blæste af den ene tagside. Blyet blev repareret ad flere omgange, og tegltaget blev forsynet med først 800 tagsten, så 500 tagsten, 50 hulsten og 40 lægter, og efterfølgende 600 tagsten, 60 lægter og 50 mursten.⁶² 1701 var taget nogle steder blæst ned,²⁹ og under en storm 1718 nedblæste 400 tagsten og 12 tavler bly.⁶³ 1801 lå det 'meget gamle og brøstfældige' blytag endnu på nordsiden. Det blev taget ned og solgt på auktion året efter for 728 rdlr. 3,5 sk. Overskuddet blev anvendt til sognets skolevæsens forbedring.⁸⁶ I stedet for blyet blev oplagt 3.900 tagsten.⁸⁷ 1846 blev indkøbt 300 tagsten og 200 'dobbelte mursten' til tagets reparation.⁵⁷ O. 1950 fik tårnet nyt vingetegltag (s. 4574). 1969 nævnes en blybelægning over trappehuset.²⁰

Farveholdning. Kirken er hvidkalket med sort-tjæret sokkelmarkering. †*Farveholdning.* Fra våbenhusets loft kan på skibets facade ses flere faser af kalkninger, som må være ældre end våbenhusets opførelse 1853-54. Ældst er flere hvide kalklag, som dækkes af et par rødlig lag. Kirken stod altså rødkalket frem til hovedindsættelsen i midten af 1800-tallet, og efterfølgende må den ligeledes have haft farvede facader, da der på vå-

Fig. 24. Stemplet gulvflise fra Rendbjerg Teglværk i Sønderjylland (s. 4578). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Stamped floor tile from Rendbjerg Teglwerk in Southern Jutland.*

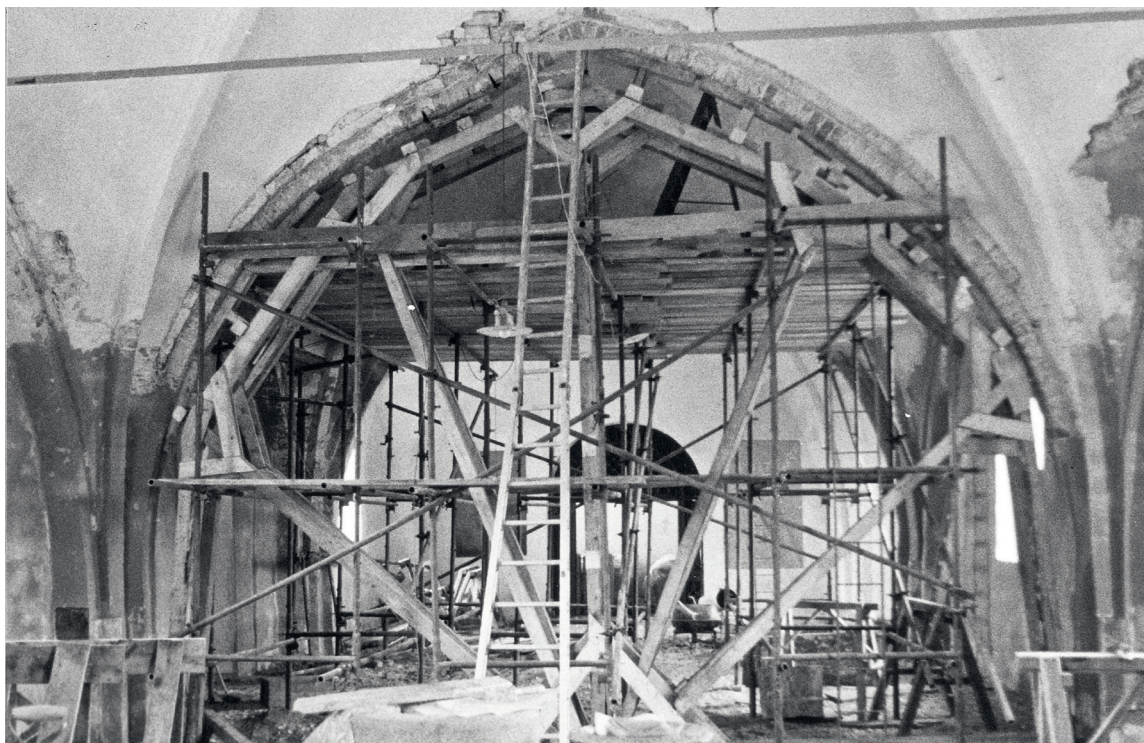

Fig. 25. Opretning af gjordbue ved den indre istandsættelse 1966-67 (s. 4574). Foto Anders Ploug-Sørensen 1966-67. I NM. – Resetting of a transverse rib at the interior refurbishing in 1966-67.

benhusets østmur findes rødlig kalklag under de nyeste, hvide lag.

Opvarmning. Kirken opvarmes ved naturgas indlagt 1986.⁴² I koret, våbenhuset og tårnrummet er der radiatorer langs væggene, og under stolestaderne er der rørovn, alle fra 1966-67.

†*Opvarmning.* 1883/84 blev en kakkelovn opsat i nordsiden af langhusets tredje fag med en muret skorsten mellem andet og tredje fag.⁸⁸ Ovnene kunne 1915 ikke varme kirken tilstrækkeligt op og tilsværtede rummet.²⁰ Året efter blev en *kalorifer* fra C. M. Hess opsat i skibets nordvesthjørne med skorsten i tårnrummets nordøsthjørne.⁸⁹

Elektricitet/belysning. Kirken fik indlagt elektrisk lys 1923.⁹⁰

Omkring kirken ligger et *fortov* af piksten lagt 1991.⁴² Forinden var kirken omgivet af en *†brostensbelægning* lagt i cement.⁴²

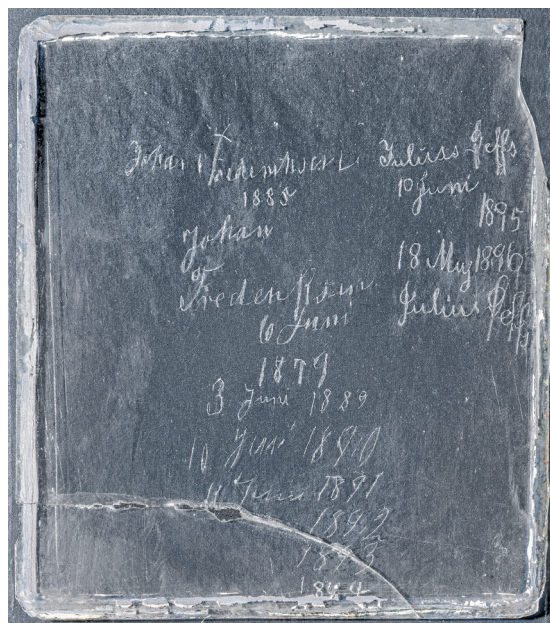

Fig. 26. *Vinduesrude med glarmestersignaturer (s. 4578). I Haastrup Folkemindesamling, Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Window pane with glazier's signatures.

Fig. 27. Indre set mod øst, begyndelsen af 1900-tallet. I Haastrup Folkemindesamling. – Interior, looking east, beginning of the 1900s.

INVENTAR

Af kirkens romanske (†)døbefont, vistnok et importarbejde af gotlandsk kalksten, er kun skaffet bevaret. En senmiddelalderlig, jernbeslået *dørføj, som sandsynligvis sad i indgangen i tvåbenhuset indtil hovedistandsættelsen 1853-54, er nu i Nationalmuseet. Alterstagerne er fra o. 1500-50.

Altersættet er udført 1697 af Matthies Simonsen, Odense, og oblatæskan er foræret af Karen Brahe 1734. Prædikestolen er skænket o. 1757 af Susanne Brahe til Hvedholm, enke efter etatsråd Frederik Hein, der dette år blev kirkeejer (jf. s. 4561). Et sygesæt er udført 1806 af Poul Jensen Theilgaard, Odense, og klokken er støbt samme år af P. Petersen, København. Begge dele er bekostet af Preben Bille-Brahe til Brahesminde.

Fra hovedistandsættelsen 1853-54 stammer alterbordet, altertavlen, alterskranken, en døbefont af støbejern og et dåbsfad, som ikke længere er i brug, præstestolen og dørføljen mellem kirken og våbenhuset. Altermaleriet med motiv af Bønnen i Getsemane, der er malet 1850 vistnok af Peter Gregers Wørmer, er tilkom-

met samtidig. Det er en kopi efter C. W. Eckersbergs altermaleri i Svendborg Vor Frue fra 1824. Også pengeblokken, jordpåkastelsesspaden og tre salmenummertavler, som er hensat på loftet, er fra o. 1850, mens en alterkande fra Bing & Grøndahl er anskaffet 1866. Stolestaderne må være tilkommet i slutningen af 1800-tallet.

Fra o. 1900 stammer en messehagel og to pengebøsser, som er anskaffet 1904. Syvstagen er en gave fra kvinder i sognet 1913. Den ældste lysekroner er skænket 1915 af gårdejer Jørgen Andersen og hustru, Ørbækklund, og en tilsvarende krone er anskaffet 1937. Begge er leveret af kongelig hofbronzestøber Lauritz Rasmussen, København. Døbefonten er udført 1927 af stenhugger C. Schøller, København, for penge testamenteret af sognepræst L. Chr. Sørensen, og dåbsfadet og -kanden er skænket samtidig af lærer Per Hansen Mose og hustru Marie.

I forbindelse med istandsættelsen 1966-68 anskaffedes antependiet og knæleskamlen, et sygesæt fra C. C. Hermann og en alterkande udført af Bent Exner, antagelig en messehagel, de udvendige dørfølje, salmenummertavlerne, to lysekroner, hvoraf den ene er en

Fig. 28. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Interior, looking east.*

barokkopi, den anden moderne, og lamperne. Endvidere orglet, der er bygget af Th. Frobenius & Sonner, Kgs. Lyngby og Horsens. En øseke er anskaffet 1969 fra firmaet Cohr.

Farvesætning. Inventaret er 1968 malet i grå og blå farver suppleret med gråbrune partier og rig forgyldning efter forslag af maler Ernst Trier, Vallekilde.⁹¹ De ældre farvesætninger er stort set ukendte. 1854 blev inventaret egetræsådet,⁹² og det blev opmalet 1880–81 og o. 1915. Tekstilerne var røde.⁹³

Indretning og istandsættelser. Om kirkens indretning i middelalderen er næsten intet overleveret ud over de ovennævnte genstande, mens indretningen efter reformationen belyses gennem biskop Jacob Madsens visitatsberetning 1589. På alteret var en altertavle med en fremstilling af Kristi Lidelse, men om der var tale om en senmiddelalderlig altertavle eller en nyanskaffelse, kan ikke afgøres. Den romanske døbefont stod i kirkens vestende i gangen mellem stolestaderne, og i tårnet hang to klokker. En lektorieprædikestol, der var skænket 1582 af Iver Lunge til Tirsbæk og forsynet med en lang giverindskrift, var opsat på et pulpitur foran korbuken, og i koret havde Peder Bille til Håstrupgård angiveligt indrettet herskabsstole.

1710 blev de forreste kvindestole formentlig indrettet til herskabsstole for Østrupgaard, som da tilhørte søstrene Karen og Birgitte Brahe, og i årene 1728–33 skænkede førstnævnte en række gaver til kirken i form af tekstiler og alter- og dåbsudstyr samt en lysearm til prædikestolen, ligesom hun lod altertavlen renovere (jf. også gravminder s. 4599).⁹⁴ Af disse gaver er i dag kun en oblatæske bevaret.

Lektorieprædikestolen blev formentlig taget ned o. 1757, da Susanne Brahe som ny kirkeejer bekostede en ny prædikestol.

1853–54 gennemgik kirken en hovedistandsættelse (s. 4572), der indebar en fuldstændig nyindretning af koret med nyt alterparti, alterskranke og døbefont samt nye dørfløje, og senere i århundredet blev også stolestaderne fornyet. Et harmonium anskaffedes i 1900-tallets første år, og 1921 fik kirken sit første orgel, der blev opsat på et pulpitur i skibets vestende foran tårnportalen.

Ved istandsættelsen 1966–68 (s. 4574) blev stolestaderne ombygget og orgelpulpitret taget ned. Et nyt orgel blev anbragt på gulvet i nordsiden af skibets vestfag. Samtidig fik inventaret sin nuværende farvesætning.

Fig. 29. Korets indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Chancel interior, looking east.

Alterbordet, 1854, er en kasse af træ, 185×65 cm, 106 cm høj, med to skabe i bagsiden.⁹⁵ Fronten og kortsiderne er helt dækket af et vævet *antependium*, 1967/68, med lodrette baner i rødbrune, gyldne og grågrønne farver. Bordets bagside er gråmalet.

†*Alterbord*, senmiddelalderligt, omtalt 1589 af biskop Jacob Madsen, der bemærkede, at det stod frit (»Alteret fra Muren«).⁷ Formentlig nedbrudt 1854, da alteret blev flyttet frem for at skabe plads til indretning af sakristi bag det.²⁵

†*Alterklæder*. 1) Omtalt 1857, rødt.⁹⁶ 2) O. 1914, rødt med guld kors.²⁰

Alterduge. ★1-2) Nyere, deponeret i Haastrup Folkemindesamling 1983.²⁰ 3) Ny, med kniptet bort med kors og livstræer.

Andre †*tekstiler*, 1729, skænket af Karen Brahe, et klæde til at lægge over alteret, så det ikke blev støvet.⁹⁴

Knæleskammel, antagelig 1967/68, af træ, blåmalet og polstret med brunt skind.

†*Knæleskamler*. 1) 1729, foræret af Karen Brahe, lille og polstret med rødt plys.⁹⁴

2) 1865,⁹⁶ med læderbetræk.

Altertavle (fig. 30), 1854,⁹⁷ udført af snedkermester Hendriksen, Faaborg,⁹⁸ af træ med metalstøbte ornamenter og med maleri fra 1850 i storfeltet (ndf.). Tavlen, der stort set svarer til altertavlen i Vester Åby (s. 3044), har storfelt flankeret af pilastre under en stærkt profileret frontispice med påsat relief af et englehoved i strålekrans i gavlfeltet, gennembrudte opsatser på hjørnerne og kronende krucifiks. Rammeværket er malet i grå og brune farver med forgyldte detaljer og storfeltet er blå. Nederst er indskrift med forgyldt fraktur på sort bund: »Dog ikke hvad jeg vil, men hvad Du vil« (Matt. 26,39). Oprindeligt var tavlen egetræsådet.²⁰

Altermaleriet (jf. fig. 30), *Bønnen i Getsemane*, en kopi efter C. W. Eckersbergs altermaleri i Svendborg Vor Frue fra 1824 (s. 329), er malet 1850, vistnok af Peter Gregers Wørmer (1789–1856).⁹⁹

Fig. 30. Altartavle, 1854, med maleri fra 1850 af Bønnen i Gethsemane, en kopi efter C. W. Eckersberg (s. 4584). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Altarpiece, 1854, with painting from 1850 of the Agony in the Garden, copy after C. W. Eckersberg.*

Olie på lærred, 170×139 cm (lysmål 149×118 cm), signeret i nederste venstre hjørne med sort: »P:W. 1850«. Kristus, i rød kjortel og hvid kappe, knæler på klippen med samlede hænder og himmelvendt blik. I baggrunden tv. sover disciplene, og th. nærmer en gruppe mennesker sig i skæret fra en fakkel.

Altartavlen hviler på et højt postament bag alterbordet og flankeres af samtidige panelvægge af fyldingspanel med smalle, spidsbuede åbninger

foroven (tilføjet o. 1913/16 (jf. fig. 27))¹⁰⁰ og profileret gesims kronet af små, metalstøbte palmeteornamenter. De to fag nærmest alteret har døre til rummene bag det, der tjener som sakristi. Væggene er gråmalede med blå fyldinger og forgylde detaljer; for åbningerne er gardiner af grønligt stof. De var oprindeligt egetræsådrede med røde gardiner.¹⁰¹

† *Altartavle*, uvis datering, omtalt 1589 af biskop Jacob Madsen: »Tafflen Christi Lidelse«. 7 1701

Fig. 31. Altersæt, 1697, udført af Matthies Simonsen, Odense (s. 4586). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Communion set, 1697, made by Matthies Simonsen, Odense.*

skulle altertavlen, antagelig denne, forbedres og males,²⁹ og 1729 lod Karen Brahe alteret staffere og nogle ulæselige indskrifter på det istandsætte.⁹⁴ Antagelig nedtaget 1854.

Altersæt (fig. 31), 1697, udført af Matthies Simonsen, Odense. Den 21,5 cm høje kalk har rund fod på sekstunget fodplade. Foden, der er prydet med en støbt krucifiksfigur, er seksdelt ved furer og drevet stejlt op mod skaftet, der er sekskoblet med profilringe. Knoppen er flad med spidse blade på over- og undersiden hvorimellem seks rudebasser med versaler på skraveret bund, der tilsammen danner navnet »IHESUS«. Bægeret er glat med let udkraget munding. På fodpladen er et mesterstempel,¹⁰² og på dens underside er graveret årstallet »1697«.

Den tilhørende disk, 15,3 cm i tværmål, har på fanen graveret Jesusmonogram i cirkelslag og modstående et hjulkors med fligede ender på skraveret bund. Nært beslægtede altersæt af samme guldsmed findes i bl.a. Nørre Højrup (DK Odense 5396) og Brenderup (DK Odense 6775).

†*Altersæt*, omtalt 1668, da det ønskedes forbedret, fordi det var for småt.¹⁰³

†*Kalkklæder*, 1731, skænket af Karen Brahe, to servietter til at lægge over disken og svøbe om kalken.⁹⁴

Oblatæske (fig. 32), 1734, skænket af Karen Brahe.⁹⁴ Oval, 9×7 cm, 4,2 cm høj, med fodliste og profileret, let kuplet låg. Under æskens bund er graveret indskrift med skriveskrift: »Hostrop Kirche. 1734«.

Fig. 32. Oblatæske, 1734, skænket af Karen Brahe (s. 4586). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Wafer box, 1734, donated by Karen Brahe.*

Fig. 33. Sygesæt nr.1, 1806, udført af Poul Jensen Theilgaard, Odense, og skænket af Preben Bille-Brahe (s. 4587). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Communion set for the sick no. 1, 1806, made by Poul Jensen Theilgaard, Odense, and donated by Preben Bille-Brahe.*

Sygesæt. 1) (Fig. 33), 1806, udført af Poul Jensen Theilgaard, Odense, skænket af Preben Bille-Brahe. Kalken, 15 cm høj, har rund fod på fodplade med standkant, cylinderskafte med profileringe, flad knop med midterprofil og bæger med udkraget munding. På foden er graveret giverinitialer og årstal: »P. B. B. 1806«. På fodpladens underside er to mesterstempler.¹⁰⁴ Disken, 9 cm i diameter, har fordybet ring langs fanens kant og stempel som kalken under bunden. Sættet opbevares i et samtidigt balusterformet futteral beklædt med sortmalet skind, foret med lysebrunt ruskind og lukket med messinghasper.

2) 1968, udført hos C. C. Hermann, København. Kalken, 12,5 cm høj, har rund, profileret fod på standkant, cylinderskafte med profileringe og højt, slankt bæger med hældetud. På fodens

Fig. 34. Vinkande, 1968, udført af Bent Exner (s. 4588). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Wine jug, 1968, made by Bent Exner.*

underside er ejerindskrift med skriveskrift: »Haastrup Kirke 1968«. Disken, 9 cm i diameter, og oblatæskan, 6 cm i diameter, 2,5 cm høj, med fladt låg, har tilsvarende indskrift under bunden samt mesterstempel. Vinflaske af glas.

Alterkander. 1) 1866, fra Bing & Grøndahl, af sort porcelæn med forgyldt kors.⁹⁶ Kanden er klinket ved munden.

2) (Fig. 34), 1968, udført af Bent Exner, Vendsyssel, foræret af beboere i sognet.¹⁰⁵ Den 21 cm høje kande består af tre cylindre, hvoraf den midterste er forsænket og har graveret sekspasudsmykning, mens den øverste har spids hældetud og forsænket, fladt låg med rund lågknop. Mesterstempel under bunden samt på undersiden af låget; under bunden desuden ejerindskrift med skriveskrift: »Haastrup Kirke 1968«.

†*Alterkander og vinflasker.* 1) 1733, skænket af Karen Brahe, en flaske af krystal med skruelåg af sølv.⁹⁴ 2) O. 1800(?), omtalt 1857,¹⁰¹ en kande af sortlakeret tin. Kasseret 1870.⁹⁶

†*Tragt,* 1731, skænket af Karen Brahe, af sølv, lille, til omhældning af altervin.⁹⁴ Tragten omtales endnu 1857.⁹⁶

Øseske, 1969, 14,6 cm lang. På skaftets bagside er fabriksmærke (Cohr) samt ejerindskrift med skriveskrift: »Haastrup Kirke 1969«.

Fig. 36. Løvefigur. Detalje af alterstage (s. 4588). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Lion figure. Detail of altar candlestick.*

Fig. 35. Alterstager, o. 1500-50 (s. 4588). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Altar candlesticks, c. 1500-50.*

Alterskål, 1800-tallets anden halvdel, fra Bing & Grøndahl, af sort porcelæn med guld Kors.

Alterstager (fig. 35), o. 1500-50, 34,5 cm høje (40 cm inkl. lysepig), af gotisk form. Foden, der er profileret og tilspidset opadtil, hviler på tre ben med småkonsoller, hvorpå sidder slanke, langhalsede løver med halen ført op over hofte (flere konsoller har sekundær understøbning) (fig. 36). Cylinderskaftet har flad midtknop ledsaget af ringe, som gentages foroven og forneden, og lyse-skålen er flad med mundingsprofil.

Syvstage, 1913,⁹⁰ skænket af sognets kvinder,¹⁰⁶ en såkaldt Grundtvigstage (jf. s. 341), 50 cm høj, med klokkeformet fod og balusterskaft, hvorfra de buede arme med kugleled og vaseformede lyseholdere udgår.

†*Bibel.* Christian III's danske bibel (1550), skænket af Karen Brahe 1730. Sammen med bib-

len gav hun en *†bogstol* af ibenholt til at sætte på alteret.¹⁰⁷ I biblen var hendes gaver til kirken optegnet.

†*Alterbog*, graduale og andre sangbøger, omtalt 1665, da de var 'sonderrevne og gamle' og skulle fornys.¹⁰³

Messehagler. 1) O. 1900, skjoldformet, af rødt fløj kantet med guldgaloner og med tilsvarende kors på ryggen. Lyst for.

2) 1968, erhvervet fra Sostrup Kloster, Gjerild;⁹⁰ antagelig denne. Af grøn silkebrokade med gyldent for, prydet med guldresser hvorimellem småkors, dannet af påsyede stykker af gyldent skind.

†*Messehagel*, omtalt 1857, af rødt bomuldsfløj.⁹⁶

†*Messesærk*, 1732, skænket af Karen Brahe.⁹⁴

Alterskranken (jf. fig. 29), 1854,¹⁰⁸ udført af snedkermester Hendriksen, Faaborg,⁹⁸ er tresidet med rundede hjørner og består af slanke, drejede balustre med halsring under profileret håndliste. Balustrene er lysegrå med forgyldte profiler, håndlisten er lakeret og knæfaldet blå med hyn-der af brunt skind. 1933 tilføjedes en indvendig hylde til særkalke.⁹⁰

Fig. 38. Døbefont nr. 2, 1927, udført af stenhugger C. Schøller, København (s. 4589). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Font no. 2, 1927, made by the stonecutter C. Schøller, Copenhagen.

Fig. 37. Døbefont nr. 1, 1854 (s. 4589). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Font no. 1, 1854.

†*Alterskranke*, omtalt 1710 i forbindelse med salg af en begravelsesplads i koret (s. 4605): 'det rækværk, som er omkring ved alteret, hvor folk sidder, når de går til Guds bord'.¹⁰⁹

Døbefonte. 1) (Fig. 37), 1854, af sortmalet støbejern, 92 cm høj, i empirestil. Tre krumme akantusblade udgør foden, og skaftet er en baluster med bladskeder. Herfra udgår fire bøjler med bladornamenter, som bærer den flade kumme, der har udkraget munding med bladbord. Tilsvarende fonte findes i bl.a. Espe (s. 3721) og Krarup (s. 3522). 1968 blev fonten hensat på loftet.¹¹⁰ Den står nu i våbenhuset.

2) (Jf. fig. 38), 1927, udført af stenhugger C. Schøller, København, for penge testamenteret af sognepræst L. Chr. Sørensen.¹¹¹ Fonten, af rødlig granit, 95 cm høj, har kvadratisk fod, keglestubskaft med kraftig vulst foroven og høj kumme med lodrette sider og lille huling til dåbsfadet. Under munden er et let forsænket bånd med løbende hund-ornament. Fonten var oprinde-

ligt hvidmalet og opsat midt i koret foran alteret (jf. fig. 47). Ved istandsættelsen 1966-68 blev den afrenset og flyttet til sin nuværende plads i nord-siden ved pillen mellem første og andet fag.

(†) *Døbefont* (fig. 39), senromansk, af kalksten og antagelig importeret fra Gotland. Kun skaftet er bevaret. Det er 35 cm højt og keglestubformet med en nedre diameter på 39 cm og en øvre på 35 cm.¹¹² Foroven er en bort af hængetunger med lodret huling under en rundstav, og skaftets overside er let forsænket, så kummen har kunnet hvile sikkert.¹¹³ Skaftet har spor af grå maling, formentlig fra 1800-tallet, samt lidt teglrodt.

Fonten er omtalt af biskop Jacob Madsen 1589, da den stod i vestenden mellem stolestaderne.⁷ 1710 stod den i korets nordside ved pillen mellem første og andet fag.¹⁰⁹ Skaftet står nu i korets sydvesthjørne (jf. fig. 29).

Dåbsfåde. 1) (jf. fig. 37), 1854, af messing, 33 cm i diameter, med to graverede linjer om fanen.

2) (Fig. 40), 1927, samhörørende med dåbskanden, skænket af lærer Per Hansen Mose og hu-

Fig. 39. Skaft fra (†)døbefont, senromansk (s. 4590). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Pedestal from (†)font, Late Romanesque.*

Fig. 40. Dåbsfad nr. 2, 1927, skænket af lærer Per Hansen Mose og hustru Marie (s. 4590). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Baptismal dish no. 2, 1927, donated by the teacher Per Hansen Mose and his wife Marie.*

stru Marie.¹¹⁴ Fadet, af kobber, 49 cm i diameter, er et drevet arbejde i skønvirkestil. I bunden er en cirkelmedaljon, hvorfra udgår stråleornamenter, og på fanen er indskriftet med skønvirkeversaler på punslet bund: »Faderen sønnen og den hellige aand«. Under bunden graveret dato: »8-3-1927«.

Dåbskande (fig. 42), 1927, samhörørende med dåbsfad nr. 2. Kanden, af kobber, 31 cm høj, i skønvirkestil, har profileret fod, leddelt, konisk korpus med graveret liljemotiv, kantet hank og løst, kuplet låg med et hjulkors i gennembrudt arbejde. Under bunden er graveret dato »8-3-1927« samt uidentificeret mesterstempel, et sammenskrevet »HL« (fig. 41). Kanden er tegnet af billedhugger Siegfried Wagner til Mogens Ballins værksted; tilsvarende kander findes bl.a. i Svendborg Skt. Nikolaj (s. 187) og Ringkøbing (DK Ringkøbing 103).

†*Dåbskander*. 1) 1728, skænket af Karen Brahe, en kedel af messing til at hente vand i til barndåb.⁹⁴ 2) Omtalt 1857-62, hvor den kasseredes som værdiløs, en grønmalet vandkande af blik.⁹⁶ 3) 1862, en sortlakeret blikspand til at hente dåbsvand i.⁹⁶ 4) 1884, af tin, med låg.¹¹⁵ Kasseret 1912.⁹⁰

Prædikestol (fig. 43), o. 1757, skænket af Susanne Brahe, enke efter etatsråd Frederik Hein.¹¹⁶ Kurvens fire prydfag flankeres af pilastre med tilnærmet korintiske kapitæler med volutter og blomster. I hvert fag er en spids, nærmest otte-talsformet spejlfylding, indrammet af stærkt forkrøppede lister og med en lille stjerne i centrum. Også postament- og frisefremspringene er prydet med stjerner, mens felterne mellem dem har udsavet rankeslyng. En bogstol med svejftet profil er fastgjort til håndlisten.

Kurven hviler på en femsidet, muret sokkel med karnisprofil foroven og forned. Opgangen, der følger sig om hvælvpillen, er en trappe i tre fag, hvis forvange består af fyldingspanel hvorover gelænder af udsavede, svejfedes balustre under en flad håndliste. Fagene adskilles af retkantede mæglere med flad afdækning.

Himlen er en uregelmæssig ottekant med indsnit til skjoldbuen. Den har stærkt forkrøppet gesims med hjørnefremspring hvorover konsoller med drejede småspir. Frisen er glat og bærer tilsvarende konsoller på hjørnerne (spirene mangle), og over den rejser sig en konkav baldakin med ribber af udsavet, gennembrudt rankeværk. I loftets fylding er en sol med stråler.

Stafferingen. Kurven og himlen har lysegråt rammeværk med gråbrune og blå fyldinger samt stærkt forgyldte profiler og ornament. Opgangen er malet i to grå farver med trin i blank eg, og soklen under kurven er hvidkalket. 1862 var prædikestolen egetræsmalet, og 1880/81 blev

Fig. 41. Uidentificeret mesterstempel under bunden af dåbskanden (s. 4590). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Unidentified master's mark under the bottom of the baptismal jug.

Fig. 42. Dåbskande, 1927, skænket af lærer Per Hansen Mose og hustru Marie (s. 4590). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Baptismal jug, 1927, donated by the teacher Per Hansen Mose and his wife Marie.

den opmalet med lys og mørk egetræsfarve samt forgyldte detaljer. Soklen var brunmalet.²⁰

Prædikestolen er opsat på sin oprindelige plads i sydsiden i den østlige del af skibets første fag med opgang fra koret (jf. fig. 28).

†*Lektorieprædikestol*, 1582, skænket af Iver Lunge til Tirsbæk, en type, hvor selve prædikestolen var opsat som en fremspringende karnap på et pulpitur, der var anbragt foran korbuen.¹¹⁷ På pulpituret var en giverindskrift: »A(nn)o 1582 lod Erli og Velbørig maen Iever Looeng tel Tirs-bek Ridder Her Oes Søn denne prideck Stoel byg i Hostrop Kierck og hafver Iefver Loene had tvenne ete Høstroer frue Maren Biøeren Hr. Iahaen Biøeren daatter tel Østerop och frue Karen, som var Giert Brøsk's datter tel Dalven Gud gif dem Løchsalighed, langt varenis Liv. Gud bevare dem met sin aan och naad amen 1582« (Anno 1582 lod ærlig og velbyrdig mand Iver Lunge til Tirsbæk, ridder hr. Oves søn, denne prædikestol bygge i Håstrup Kirke, og har Iver

Fig. 43. Prædikestol, skænket af Susanne Brahe o. 1757 (s. 4591). Foto Arnold Mikelsen 2025. – *Pulpit, donated by Susanne Brahe, c. 1757.*

Lunge haft to ægtehustruer, fru Maren Bjørn, hr. Johan Bjørns datter til Østrup, og fru Karen, som var Gert Bryskes datter, Gud giv dem lyksalighed, langt varende liv. Gud bevare dem med sin ånd og nåde amen 1582).¹¹⁸ 1728 forærede Karen Brahe en tlysearm, som blev opsat på prædikestolen (s. 4598). Prædikestolen blev sandsynligvis taget ned ved Susanne Brahес donation af den nuværende prædikestol o. 1757.

Lektorieprædikestole blev fra 1570'erne opsat i talrige kirker, på Fyn bl.a. i Skårup (s. 1795), Åstrup (s. 3116) og Gestelev (3657), men kun to er bevaret i deres oprindelige sammenhæng,

nemlig i Ulfborg (Ringkøbing Amt) og Thise (Hjørring Amt).¹¹⁹

†*Prædikestolsbeklædninger.* 1) Omtalt 1862, af fløjl.²⁰ 2) 1880, af rødt plys med nedhængende kant med gule frynser.¹²⁰

Stolestader (jf. fig. 18, 28 og 48), slutningen af 1800-tallet. De 111 cm høje endegavle mod midtergangen har påsat pilaster med profilkapitæl i lavt relief, mens gavlene mod væggene (fra 1966/67), 94 cm høje, er glatte. Ryglæn, for- og bagpaneler er af fyldingspanel. Stolene var oprindeligt lukket med fyldingsdøre, som blev fjernet ved en ombygning 1913 (jf. fig. 27).¹²¹ Samtidig blev gavlene

Fig. 44. Præstestol, antagelig 1854 (s. 4593). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Priest's chair, presumably 1854.*

tilføjet pyramideafdækning over den oprindelige flade afdækning samt svejfede forstykker, og sæderne blev fornyet.¹²² Forpanelet ved udgangen til våbenhuset har nyere, påsat salmebogsreol. Stolene er ombygget 1966/67 med henblik på bedre siddestilling og malet i blå og grå farver med forgyldte detaljer; oprindeligt var de egetræsådrede.¹²³ De er opstillet med 15 stole i sydsiden og 14 stole i nordsiden, heraf er de to stærkt afkortet af hensyn til orglet. 1905 var der 18 stole i syd og 19 i nord.⁹⁰

†*Stolestaderne* er indirekte omtalt 1589, da biskop Jacob Madsen noterede, at døbefonten stod 'mellem stole'.⁷ De omtales desuden i forbindelse med reparationer i 1660'erne.²⁸ 1710 blev de fire forreste stole i kvinderækken tillagt Østrupgård (jf. †*hershabsstole* ndf.).

I midten af 1800-tallet var der 38 stolestader, som alle var lukket med døre. De to forreste stole var bredere end de øvrige og havde lukkede ryglæn, mens de øvrige havde åbne ryglæn.¹²⁴ Stolene må være erstattet af de nuværende i slutningen af 1800-tallet.

Præstestol (fig. 44), antagelig 1854,⁹⁶ en armstol med svejftet kopstykke og tværstiver, svungne

armlæn og forben og svejftet forsarg, svarende til præstestolen i Jordløse (s. 4527). Sædet er polstret med brunt skind. Stolen stod formentlig oprindeligt i sakristiet bag alteret (jf. s. 4585). Nu i korets nordøsthjørne (jf. fig. 29).

†*Præste- og skriftestole*, tidligst omtalt 1729, da Karen Brahe forærede to hynder til 'skriftestolene', den ene af plys, den anden af klæde.⁹⁴ 1828 skulle præstestolen fastgøres, og 1845 nævnes, at døren til den ikke kunne lukkes ordentligt.²⁴ Stolen stod sandsynligvis i koret ved alterets nordside.

†*Hershabsstole*. 1) Omtalt 1589 af biskop Jacob Madsen: »Per Bilds (Peder Billes) Stole i Choret«. Samme år var der strid mellem Peder Bille til †Håstrupgård og Karen Bryske til Østrupgård om et stolestade; måske en af disse.¹²⁵

Fig. 45. Pengeblok, o. 1850 (s. 4595). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Poor box, c. 1850.*

Fig. 46. *Dorfløj nr. 1, senmiddelalderlig (s. 4595). I NM. Foto Arnold Mikkelsen 2023. – *Door wing no. 1, Late Medieval.

Fig. 47. Indre set mod vest. Foto Anders Ploug-Sørensen før istandsættelsen 1966-67. I Nationalmuseet. – Interior, looking west, before the refurbishing in 1966-67.

2) 1710 blev de fire forreste stole i kvindestolene (nordrækken) tillagt Østrupgård, 'da den tredje stol forhen skal være sat på den plads, som Østrupgårds stole tilforn tilhørte'. Karen og Birgitte Brahe til Østrupgård fik tilladelse til at indrette stolene, som de ønskede, blot det ikke var til gene for kirken, og skolemesteren i Håstrups kone skulle have ret til at benytte et stade i en af dem.¹⁰⁹

†Brudeskammel, omtalt 1857,⁹⁶ kasseret o. 1900.¹²⁶

10 løse stole, 1966/67, af eg med flettet sæde, står i koret og våbenhuset; her findes desuden en tilsvarende armstol.

Servante, o. 1903,²⁰ af metal, en cylinder på løvefødder med låge i forsiden, malet med lys egetræsårdring. På loftet.

†Skab, muligvis senmiddelalderligt, kun omtalt 1710.¹⁰⁹ Skabet stod i koret ved alterets nordside.

Pengeblok (fig. 45), o. 1850, tidligst omtalt 1857,⁹⁶ 94 cm høj, med karnisprofileret fod, kanneleret

skaft og fladbuet blokhuis med låge i forsiden og pengerille i toppen. Huset er helt dækket af jernplader og yderligere sikret med fem omløbende jernbånd, hvoraf de to har overfaldslukke (nu med én moderne hængelås). Blokken, der er malet grå og blå, står ved udgangen til våbenhuset.

To pengebøsser, 1904,⁹⁶ af messing, koniske med fladt låg med pengerille. Opsat på hver sin side af døren til våbenhuset.

To pengetavler er omtalt 1857-o. 1900.⁹⁶

Dørfloje. Udvendige. ★1) (Fig. 46), senmiddelalderlig, af egetræ med beslag af jern, 202×115 cm. På forsiden er seks vandrette bånd og to gangjern, der deler døren i otte felter. Båndene er prydet med rifling langs kanterne og stemplede rosetter på fladen, og de fleste af dem ender i store, fligede og bladrigge liljer af vekslende form. Langs de lodrette sider udfyldes mellemrummene mellem de vandrette bånd af tilsvarende, små kantbånd; heraf mangler de fleste stykker langs venstre side og de

Fig. 48. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Interior, looking west.

nederste stykker i højre side, ligesom et tilsvarende, vandret bånd kan have afsluttet døren forneden. Mellem båndene er indskrift på plattysk i seks linjer med store, smedede minuskler og med skilletegn i form af liljer med prikmønstre: »h[e] lpi¹²⁷ tho/ disse bw/ dat iu g/ hot ghelle/ unde use/ leve vrouwe« (Hjælp til (at bygge) denne bygning, hvilket Gud og vor kære Frue vil gengælde/belønne jer for). Under minusklerne i fjerde felt er en liljegren, hvis tætsiddende, buede blade afsluttes af runde knopper, og et lidt større, tilsvarende ornament udfylder hele det næstnederste felt. Under bogstaverne i sjette felt er en kæde af liljebloster, og i det tomme felt nederst på døren vidner to runde sømhuller om et $\dagger$ ornament. Dørringen er facetteret med fem skarpe knopper på et tunget og kuplet beslag, og fra det store, firkantede låseblik udgår småliljer.

Døren er brunmalet med sorte beslag. Ved en farveundersøgelse 1942 konstateredes to lag æl-

dre, hvidgrå maling, der dækkede både træ og jern (ikke oprindelig). 1974 blev døren rensat for overfladesnavs.

Blandt de 19 kendte, senmiddelalderlige døre med indskrift fra Fyn (heraf 11 bevarede) er døren fra Håstrup det eneste eksempel på en indskrift, der direkte anmoder om hjælp til kirkens bygning, og desuden den eneste, der er skrevet på plattysk. Mackeprang fandt det nærliggende at sætte den i forbindelse med et afladsbrev fra 1473 (jf. s. 4561) og foreslår på denne baggrund en mulig datering til o. 1470-80.¹²⁸

Døren er omtalt i en indberetning o. 1750,¹²⁹ og dens indskrift er afskrevet af Søren Abildgaard 1762.¹³⁰ Den sad i indgangen i $\dagger$ våbenhuset og er sandsynligvis nedtaget ved hovedstandsættelsen 1853-54 og hensat på Hvedholm, hvorfra den 1878 af Preben Charles Bille-Brahe-Selby blev skænket til Nationalmuseet (inv.nr. D1302).¹³¹

2) (Jf. fig. 15), 1966/67,⁴² dobbeltfløj af lakeret eg med tre profilerede fyldinger på fløjenes inderside og beklædt med lodrette brædder på ydersiden. Dørgreb af messing. Over døren er et spidsbuet vindue (fornyet 1931).²⁰ I våbenhuset.

3) 1966/67,⁴² fladbuet revledør af lakeret eg med genanvendte beslag og lås af sortmalet jern. I trappehuset.

Indvendig, 1854,⁵⁷ dobbeltfløj med tre let pyramidale fyldinger på hver fløj og dørgreb af messing. Over døren er et spidsbuet vindue. Gråmalet med blå fyldinger; oprindeligt egetræsådet.²⁰ Mellem skibet og våbenhuset.

†*Udvendig dørføj*, 1854,⁵⁷ i indgangen i våbenhuset. Egetræsådet.²⁰

Orgel (jf. fig. 48), 1967, med seks stemmer. Bygget af Th. Frobenius & Sønner, Kgs. Lyngby og Horsens. Disposition (C-g³): Gedakt 8', Fugara 8', Principal 4', Rørføjte 4', Oktav 2', Spidsoktav 1'. 2015 omdisponeret og udvidet med selvstændigt pedal (C-f) ved Sven Hjorth Andersen, Skævinge. Orglet blev ved denne lejlighed forsynet med gennemsigtige svelledøre for manualværket samt pedalkobling. Disposition 2015: Manual: Gedakt 8', Fugara 8', Principal 4', Rørføjte 4', Oktav 2', Kvint 1¹/₃'. Pedal: Subbas 16'. Orglet står på gulvet i nordsiden af skibets vestligste fag med sydvendt facade og spillebord.

†*Orgel* (jf. fig. 47), 1921,¹³² med seks stemmer, oktavkoppel og svelle. Bygget af Horsens Orgelbyggeri ved M. Sørensen.¹³³ Orglet var placeret i skibets vestende på et *†pulpitur* over tårnarkaden (ndf.).¹³⁴

I 1900/01 fremgik en ekstraordinær udgift på 200 kr. til anskaffelse af et *†harmonium*.¹²⁶ Det må antages at være dette instrument, der 1905 omtales som det 'orgel', man reparerer og forsyner med pedaler.⁹⁰ Harmoniet stod i nordsiden ved pillen mellem første og andet fag (jf. fig. 27).

†*Orgelpulpitur* (jf. fig. 47), 1921,¹³⁵ hvilende på to søjler og med brystning af fyldingspanel; egetræsmalet. Pulpituret var opsat foran skibets vestvæg med adgang af en kvartsvingstrappe med balustergelænder i sydvesthjørnet. Det blev nedtaget ved istandsættelsen 1966-68.

Salmenummertavler. 1) (Fig. 49, jf. også fig. 47), o. 1850, tre tavler af sortmalet træ, 98×68 cm, til

Fig. 49. Salmenummertavle nr. 1, o. 1850 (s. 4597). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Hymn board no. 1, c. 1850.*

skydenumre i tre rækker og med indskrift med hvid fraktur. Nedtaget ved istandsættelsen 1966-68 og hensat på loftet. 2) (Jf. fig. 48), 1966/67, hvidmalede, med indskrift med sort skriveskrift og stifter til ophæng af cifre af sortlakeret metal.

En *†kirkestævnetavle* er omtalt i anden halvdel af 1800-tallet.⁹⁶

Lysekroner. 1) 1915;¹³⁶ udført hos kongelig hofbronzestøber Lauritz Rasmussen, København,¹³⁷ skænket af gårdejer Jørgen Andersen og hustru, Ørbæklund.⁸² Barokkopi ('Kalundborgkrone', udført efter en lysekrone i Kalundborg Vor Frue Kirke fra 1713 (DK Holbæk 3184)) med 2×6 s-svungne arme med bladled og et tilsvarende antal pyntearme, hvoraf de nedre har fligede ender omkring en bladknop, mens de øvre er ribbede og bærer små bustehoveder. Balusterskaftet afsluttes forneden af en stor hængekugle med graverede linjer og profileret knop og foroven

Fig. 50. Klokke, 1806, støbt af P. Petersen, København, bekostet af Preben Bille-Brahe (s. 4598). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Bell, 1806, cast by P. Petersen, Copenhagen, paid for by Preben Bille-Brahe.

af ørn med udbredte vinger hvorover en svejftet ring til ophæng. Kronen hænger i tredje fag i en sortmalet jernstang med forgyldte kugler (jf. fig. 28).

2) 1937, svarende til nr. 1,¹³⁸ dog med glat hængeskugle. Ophængt i andet fag (jf. fig. 14).

3) 1968, udført hos kongelig hofbronzestøber Lauritz Rasmussen, København.¹³⁹ Barokkopi ('Vartovkronen', udført efter en lysekronen fra første halvdel af 1600-tallet i Vartov Kirke (DK *KbhBy* 4, 56)) med 2×8 s-svungne arme med delfinled og roset i de indre slyng hvorimellem otte pyntearme udformet som havdyr med slyngede haler. Balusterskaffet afsluttes foruden af en stor hængeskugle med graverede linjer og profileret knop, foroven af en flakt ørn hvorover en

hånd, som griber om en ring til ophæng. Kronen hænger i fjerde fag i ophæng som de øvrige.

4) 1968, tegnet af Ejnar Mindedal,¹⁴⁰ udført af smedemester Peder Rasmussen, Hudevad,¹⁴¹ med seks svungne arme med nedadvendte blus. I våbenhuset.

†*Lysearm*, 1728, skænket af Karen Brahe, opsat på lektorieprædikestolen (s. 4591).⁹⁴

Lampetter, 1966/67, med seks blus. Fire er opsat i koret, to i kapellet (jf. fig. 29).

Jordpåkastelsesspade, o. 1850,⁹⁶ 61 cm lang, med drejet skaft af blank eg og blad af jern.

†*Lighbærer*. 1) Anskaffet af kirken 1666.²⁸ 2) Omtalt 1857, kasseret o. 1900.⁹⁶

Klokke (fig. 50), 1806, støbt af P. Petersen, København, bekostet af Preben Bille-Brahe.¹⁴² 90 cm i diameter med indskrifter med versaler. Om halsen er støberindskrift indrammet af rundstave, perlestav og bladranker: »Gud alene æren. Støbt af P. Petersen Kiøbenhavn anno 1806«.¹⁴³ På legemet er giverindskrift: »Greve Preben Bille Brahe«. Klokker af samme støber findes i bl.a. Veflinge (1801, DK *Odense* 6155), Marstal (1803, s. 1708) og Espe (1803, s. 3729). Klokken, der hænger i en antagelig samtidig slyngebom, blev repareret og omhængt 1966/67.¹⁴⁴

†*Klokker*. 1) Ved klokkeskatten 1528 måtte kirken aflevere en lille klokke på 80 kg.¹⁴⁵

2-3) Omtalt 1589 af biskop Jacob Madsen.⁷ Den ene (mindste) kan være afleveret ved klokkeskatten 1601,¹⁴⁶ i hvert fald havde kirken 1670 kun én klokke, der måtte tages ned og repareret.²⁸ Omstøbt 1717 til nr. 4.

4) 1717, støbt af Henrik Tessien, København.¹⁴⁷ På klokken var indskrifter på dansk og latin, sidstnævnte på vers og delvist ødelagt: »A(nn) o 1717 haver Høy Edle og Velbaarne Hr Grev Otte Rantz(au) paa sin Søster Søns Hr Baron Niels Trolles vegne ladet denne Haastrup Kirkes Klokke omstøbe og faarebedre. Gud til ære, og Meenigheden til tjeneste« og »noctis et auroræ prænuncia funere¹⁴⁸ flammas/ Bella cano, fiant mere ... sacras. Me fecit Henr. Tessin civis Hafn.« (Jeg, der forkynnder natten og morgenrøden, synger om begravelser, ild og krig. ... Henrik Tessien, borger i København, skabte mig).¹⁴⁹ Klokken er omstøbt til den nuværende klokke 1806.

GRAVMINDER

Kirken rummer en mindetavle fra o. 1900 og to gravsten, hvoraf den ene er fra o. 1480-90 og den anden fra o. 1710. I tårnrummet er o. 1757 indrettet gravkapel for Frederik Hein og Susanne Brahe med to sarkofager.

Mindetavle (fig. 51), o. 1900, »over to i sognet fødte krigere«: Niels Christian Larsen, †5. juni 1849 i Fredericia, og Knud Olsen Bonde, †18. marts 1864 ved Fredericia. Opsat af beboere i Håstrup.

Tavle af hvidt marmor i profileret ramme af grå kunststen, 83×63 cm, med indskrift med fordybede, forgyldte versaler. Indmuret i nordvæggen i andet fag, vest for vinduet.

Gravsten. 1) (Fig. 52-57), o. 1480-90.¹⁵⁰ »Ode et Edel filie/ domini Palli Marsk militis de H/ostrop gardh/ sunt hic sepulte sub an(n)o d(o)m(ini) m cdlxx«¹⁵¹ (Ode og Edel, døtre af hr. ridder Palne Marsk til Østrupgård, er her begravet i Herrens år 1470).

Våbensten af lysegrå kalksten, 232×138 cm. Indskriften med relieffminuskler og skilletegn i form af krydsdelte ruder og prikker er anført i forsænkede bånd, der indrammer det centrale våbenfelt. Derom er en pryddramme med vinranker med drueklaser og blade, der foroven ved højre langside udgår fra munden på et dragelignende dyr (fig. 56), forneden ved venstre langside holdes af en hånd med folderigt ærme (fig. 57). Begge rammer afbrydes af store, flettede hjørnemedaljoner med evangelisternes symbolvæsener med skriftbånd, foroven tv. Johannes' ørn og th. Matæus' engel, forneden tv. Lukas' okse og th. Markus' løve (begge vist på hovedet). Våbenfeltet, der er vandret delt i to, har foroven våbenskjold for Munk, forneden for Frille, de afdødes fædrene og mødrene våben.

Stenen er af Chr. Axel Jensen henført til et fynsk provinsværksted sammen med en †gravsten over Helvig Hartvigsdatter Smalsted (†1498) i †Graabrødre Klosterkirke i Odense og en sten over rådmand Erik Nielsen (†1500) og hustru Anne i Bogense Skt. Nikolaj (*DK Odense* 1840 og 2181), der begge har flettede evangelistmedaljoner, hvoraf de nedre er vendt på hovedet, og for

Fig. 51. Mindetavle, o. 1900, over to soldater, Niels Christian Larsen (†1849) og Knud Olsen Bonde (†1864). (s. 4599). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Memorial tablet, c. 1900, of two soldiers, Niels Christian Larsen (†1849) and Knud Olsen Bonde (†1864).

den førstes vedkommende desuden en vinrankebort langs den ene side.¹⁵²

Stenen lå oprindeligt i koret foran alteret inden for †altersranken (jf. †muret begravelse nr. 1).¹⁵³ Formentlig ved istandsættelsen 1853-54 blev den taget op og indmuret i tårnarkadens nordside, hvor den fandtes 1862 (jf. fig. 47).¹⁵⁴

2) (Fig. 58), o. 1710 (jf. †muret(?) begravelse nr. 2), over jomfru (bogsamler, stifter af Odense Adelige Jomfrukloster 1716) Karen Brahe til Østrupgård, *1657, †17<36>, og jomfru Birgitte Brahe til Østrupgård, *1664, †17<45>, døtre af Præben (Preben) Brahe til Engelsholm og Hvedholm og Zusanne Giøe Falchsdaatter (Susanne Falksdatter Gøye) af Hvidkilde; søstrene boede på Østrupgård i □ år efter forældrenes død.¹⁵⁵ Efter personalia følger fem skriftsteder (2 Sam. 7,18; 1 Mos. 32,11; Sl. 119,92; Sl. 4,9; 2 Tim. 1,10).

Fig. 52. Gravsten nr. 1, o. 1480-90, over søstrene Ode og Edel (†1470) (s. 4599). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Tombstone no. 1, c. 1480-90, of the sisters Ode and Edel (†1470).

Fig. 53-54. Gravsten nr. 1, o. 1480-90, over søstrene Ode og Edel (†1470) (s. 4599). 53. Tegning af Søren Abildgaard 1761. I NM. 54. Usigneret og udateret tegning (o. 1750). I RAK. – Tombstone no. 1, c. 1480-90, of the sisters Ode and Edel (†1470). 53. Drawing by Søren Abildgaard 1761. 54. Unsigned, undated drawing (c. 1750).

Rød kalksten, 195×135 cm; nederste venstre hjørne er knækket. Stenen har omlobende bort med rankeslyng og liljer i hjørnerne. På fladen er indskrift i form af personalia og skriftsteder med reliefversaler i forsænkede bånd, og derunder et felt med en kartouche med afdødes fædrene og mødrene våbenskjolde, Brahe (tv.) og Gøye. I de øvre svikler er englehoveder, i de nedre bladornamenter og midtfor er foroven to krydslagte palmegrene, forneden en konsol med en kugle. Under våbenfeltet er indskrift i to linjer med afdødes navne, fødsels- og dødsår.

Stenen lå oprindeligt i gulvet i korets nordside over søstrenes gravsted (jf. †muret(?) begravelse nr. 2). Formentlig ved istandsættelsen 1853-54

blev den taget op og indmuret i tårnarkadens sydside, hvor den fandtes 1862 (jf. fig. 18).¹⁵⁴

(†) *Gravsten* (fig. 61), o. 1699, over Karren Ipsdatter (Karen Ibsdatter), †17. nov. 1699. Fragment af rødlig granit, 79×43 cm, med indskrift med fordybede versaler mellem tilsvarende rammelinjer. Gravstenen må oprindeligt have ligget i kirken; den er fundet i jorden på kirkegården og opstillet øst for kirken.¹⁵⁶

Frederik Hein og Susanne Brahes gravkapel (fig. 59-60, jf. også fig. 47-48), antagelig indrettet o. 1757 i tårnrummet og afskærmet fra kirken med et gitter af smedjærn.¹⁵⁷ I kapellet står to næsten ens sarkofager.

Gitteret (fig. 59), o. 1757, af smedjærn, består af en dobbelt dørfløj mellem smallere, faste side-

Fig. 58. Gravsten nr. 2, o. 1710 over søstrene Karen Brahe (†1736) og Birgitte Brahe (†1745) (s. 4599). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – Tombstone no. 2, c. 1710, of the sisters Karen Brahe (†1736) and Birgitte Brahe (†1745).

Sarkofager. 1) (Jf. fig. 60), o. 1757, over Friderich (Frederik) Hein til Steensgård, Østrupgård og Grubbesholm, etatsråd, *12. dec. 1691, g.m. Susanne Brahe 17. apr. 1737, barnløs, †28. juli 1751, »Gud give ham etc.«.

2) (Jf. fig. 60), o. 1757, over Susanne Brahe til Steensgård, Østrupgård, Damsbo og Grub-

besholm, *20. april 1700 på Engelsholm, g.m. Friderich Hein 17. apr. 1737, barnløs, †21. jan. 1760, »Gud give hende etc.«.

De to næsten helt ens sarkofager af lysegrå sandsten måler 280×123 cm og er 110 cm høje; de har indskrift med fordybede versaler på lågets flade overside. Hver sarkofag hviler på

Fig. 59. Gitter, o. 1757, for Frederik Hein og Susanne Brahes gravkapel i tårnrummet (s. 4601). Foto Arnold Mik-
kelsen 2025. – *Lattice, c. 1757, guarding the mortuary chapel of Frederik Hein and Susanne Brahe in the tower interior.*

Fig. 60. Sarkofager, o. 1757, for Frederik Hein (†1751) og Susanne Brahe (†1760) (s. 4603). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – *Sarcophagi, c. 1757, of Frederik Hein (†1751) and Susanne Brahe (†1760).*

en profileret sokkel med riffelhugning. Selve kisten har karnisprofileret fodliste og profileret, riflet gesims, og på siderne er forsænkede felter med reliefudsmykning i form af guirlander af blomster og blade ophængt i sløjfer, som på langsiderne flankerer bladværkskartoucher med afdødes våbenskjolde.¹⁵⁸ Det karnisprofilerede låg kantes af fascies, og på de svungne kortsider er guirlander som på kisten. Sarkofagerne blev restaureret 1944 efter frostskaider.²⁰ De er opstillet i øst-vestgående retning med Frederik Heins sarkofag i syd og Susanne Brahes i nord.

†*Murede begravelser.* 1) O. 1470, for søstrene Ode og Edel Munk (†1470), i koret foran alteret (jf. gravsten nr. 1).⁷

2) O. 1710, antagelig muret, tilhørende søstrene Karen (†1736) og Birgitte Brahe (†1745) (jf. gravsten nr. 2). Dette år erhvervede søstrene for 50 rdlr. retten til at indrette en begravelse i nordsiden af koret, der i bredden måtte strække sig fra muren til fälterskranken og i længden 'fra det skab, som står oven ved alteret, og til den pille ved fonten' (jf. fskab s. 4595 og (†)døbefont s. 4590). Efter deres død måtte yderligere seks lig nedsættes i den.¹⁵⁹ Ved istandsættelsen 1966–68 konstateredes det, at stedet under flisegulvet var dækket med gule mursten mellem den ældre belægning med munkesten. En undersøgelse med jordspyd røbede ingen hulning eller fast opmuring, men en nærmere undersøgelse af gravstedet blev ikke foretaget.⁶⁸ Det kan således ikke

Fig. 61. (†)Gravsten, o. 1699, over Karen Ibsdatter (†1699) (s. 4601). Foto Arnold Mikkelsen 2025. – (†) Tombstone, c. 1699, of Karen Ibsdatter (†1699).

afgøres med sikkerhed, om begravelsen er muret eller ej.

★Kirkegårdsmonument (fig. 62), o. 1877, over ukendt, vistnok †1877.

Stele af træ på tilsvarende postament, 192×54,5 cm, heraf måler pælen til nedfældning i jorden 54 cm. På begge sider af stelen er spor af en næsten udvisket indskrift med sort skriveskrift på hvid bund ledsaget af grønne halvkranse, på forsiden personalia, på bagsiden et vers. Postamentet er sortmalet og har på forsiden et halvcirkulært, hvidt felt med indskrift: »Fred med dit Støv« over ranker af vedbend, og på bagsiden er et tilsvarende felt med et sort kors på en tue af grønt græs. I Haastrup Folkemindesamling.

Fig. 62. ★Kirkegårdsmonument, o. 1877, over ukendt (s. 4606). I Haastrup Folkemindesamling. Foto Arnold Mikkelsen 2025. – ★Churchyard monument, c. 1877, of an unknown person.

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over arkivalier eller utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Håstrup Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Svendborg Amt i almindelighed jf. også s. 59 ff. Henvisninger til Danmarks Kirker, Kbh. 1933-, er angivet som *DK*, efterfulgt af betegnelsen på det pågældende amt; referencer inden for Svendborg Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. Rigsarkivet, København (RAK). *Reviderede Regnskaber, Kirkeregnskaber.* Regnskaber Fyn 1662-1837. 4. Nyborg Provsti Salling Herred 1662-71 (*Rev. rgsk. Rgsk. Fyn. 4.*). – 5. Nyborg Provsti Gudme, Sunds, Salling, Ærø og Als Herreder 1671-74 (*Rev. rgsk. Rgsk. Fyn. 5.*).

Rigsarkivet, Odense (RAO). *Fyns bispearkiv:* Synsforretninger over kirker med uddrag af regnskab 1631-35. – Indberetninger om kirkernes tilstand og indkomster 1664-78 (*Bispeark.* Indb. om kirkernes tilstand). – Indberetninger om kirkeejere og patronatsret 1695-1786. – Synsforretninger over kirker 1718-35 (*Bispeark.* Syn over kirker). – Salling Herreds breve 1539-1805, 1805-1968 (*Bispeark.* Salling Hrds. breve). – Visitatsprotokol 1732-1803, 1835-96 (*Bispeark.* Visitatsprot.). – Indberetninger om kirker og kirkegårde 1812-43 (*Bispeark.* Indb. om kirker og kirkegårde). – Synsforretninger over kirker og præstegårde 1872-98 (*Bispeark.* Syn over kirker og præstegårde). *Svendborg Amtsprøvesti:* Synsprotokol for Sunds og Sallinge herreder 1824-39 (*Svendborg Amtsprøvesti.* Synsprot.). *Sallinge Herreds provstiarkiv:* Forskelligt 1712-1821 (*Provstiark.* Forskelligt). – Breve fra biskop, amtmænd, stiftsoverighed, guvernør og amtsprovst 1683-1824 (*Provstiark.* Breve fra biskop, amtmænd m.fl.). – Sager vedr. de enkelte sogne 1851-1909. 9. Jordløse-Håstrup 1851-90 (*Provstiark.* Sager vedr. de enkelte sogne). – Returnerede cirkulærer 1851-64 m.m. (*Provstiark.* Returnerede cirkulærer). – Synsprotokol for kirker og præstegårde 1915-75 (*Provstiark.* Synsprot.). *Jordløse og Håstrup sogne:* Enesteministerialbog 1694-1752 (*Sogneark.* Kirkebog). – Embedsbog 1845-1944 (*Sogneark.* Embedsbog). – Menighedsrådets forhandlingsprotokol 1857-86 (*Sogneark.* Forhandlingsprot.). – Diverse breve og dokumenter 1846-1933 (*Sogneark.* Div. breve og dok.). *Håstrup Menighedsråd:* Forhandlingsprotokol 1908-73 (*Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot.). – Diverse sager 1908-74 (*Menighedsrådsark.* Div. sager). – Korrespondance og tegninger vedr. restaurering 1959-69 (*Menighedsrådsark.* Korrespondance og tegninger). *Brahesminde Gods:* 2/6-2/7. Adkomster vedr. Østrupgård hovedgård og gods 1632-1815 (*Brahesminde Gods.* Adkomster). – 15/9. Inventarier for alle 4 hovedgårde 1738-1906 (*Brahesminde Gods.* Inventarier). – 17/20. Diverse dok. vedr. tiende 1755-1883

(*Brahesminde Gods.* Div. dok.). – 10/9-10. Diverse vedr. kirkerne 1761-1914 (*Brahesminde Gods.* Div. vedr. kirkerne). – 10/7. Sager vedr. kirkernes tiendeafløsning 1862-1926 (*Brahesminde Gods.* Sager vedr. tiendeafløsning). *Den kgl. bygningsinspektør:* Sager vedr. kirkebygninger på Fyn 1896-1925 (*Den kgl. bygningsinsp.* Sager vedr. kirkebygninger). *Fyn i almindelighed. Topographica:* 3. Indberetninger til Jessen, Thurah og Danske Atlas 1743-71 (*Fyn i alm. 3.* Indb.).

Kirkens Arkiv. Synsprotokol 1862-2011 og 2012-24 (Kirkens arkiv. Synsprot.).

Det Kongelige Bibliotek (KB). *Ny kongelig samling (NKS):* 736. 4°. Optegnelser om kirkerne i Fyn og deres oldsager.

Nationalmuseet (NM). *Antikvarisk-Topografisk Arkiv (ATA).* *Manuskripter.* C. T. Engelstoft, *Kirkerne i Fyns Stift (Tillæg til Jacob Madsens Visitatsbog).* Begyndt 1853 (NM. ATA. *Manuskripter.* Engelstoft 1853 ff.). *Notebøger:* Søren Abildgaard II, 38 (1762). – Jan Steenberg V, 83 (1955).

Indberetninger. Chr. Axel Jensen u.d. (1900-tallets første halvdel) (gravsten). – Ernst Trier 1960 (inventar). – A. Ploug-Sørensen 1979 (bygning). – Keld Abrahamsen 2012 (bygning). – Kirsten Trampedach 2015 (bygning). – Karin Vestergaard Kristiansen 2019 (inventar og gravminder).

Håstrup Folkemindesamling. A. Ploug-Sørensen, *Håstrup Kirke* (manuskript) (Håstrup Folkemindesamling. *Ploug-Sørensen*). – Materiale vedr. Håstrup Kirke (Håstrup Folkemindesamling, *Håstrup K.*).

Rønnow Arkitekter A/S. *Det Kgl. Bygningsinspektors Arkiv.* Håstrup Kirke (Rønnow Arkitekter. *Det kgl. bygningsinsp.ark.* Håstrup K.).

Tegninger og opmålinger. Rigsarkivet, København (RAK). *Håndskriftsamlingen.* I. Individuelle samlinger af blandet indhold. 69-71. Klevenfeldt, Terkel (1710-70) (gravsten). – XIII. Individuelle samlinger vedr. personallhistorie. Generalia in quarto 1777-1944. 20. H. Hofmann. Jyske, sjællandske og fynske antikviteter 1607 (Karen Brahe 1607) (gravsten).

Rigsarkivet, Odense (RAO). *Håstrup Menighedsråd.* Korrespondance og tegninger vedr. restaurering 1959-69; Ejnar Mindedal Rasmussen 1962-63 (opmåling og forslag til istandsættelse: planer, længde- og tværsnit, opstalter af facader, inventar, situationsplaner, nyt fyr- og redskabshus).

Nationalmuseet (NM). Birch & Krogboe 1966 (plan). – Lars Mindedal 1991 (plan og opstalter af facader).

Det Kgl. Bibliotek (KB). Kunsthbiblioteket. Ukendt o. 1880 (plan, længde- og tværsnit samt opstalter af facader).

Litteratur. Hans Vogsen, »Håstrup Kirke og dens Omgivelser«, *Stavn* 1998, 3-11 (*Vogsen 1998*). – Per Frank, *Håstrup Kirke*, 2010 (folder i kirken) (*Frank 2010*). – Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af tømmer fra Håstrup kirke, Svendborg amt*,

NNU rapport nr. 58, Nationalmuseet 2022 (*Hylleberg Eriksen* 2022).

Historisk indledning ved Rikke Ilsted Kristiansen, kirkens omgivelser og bygning ved Pia Katrine Lindholt, inventar og gravminder ved Rikke Ilsted Kristiansen, heraf dog orgler ved Kristian Lumholdt. Arkivalielæsning ved Bjørn Westerbeek Dahl, Kathrine Faust Larsen, Selma Bess Hedegaard Møller og Cæcilie H. M. Thomsen m.fl. Oversættelse ved James Sander Manley (engelsk), Vibeke Winge (plattysk) og Peter Zeeberg (latin). Korrektur ved Anne Frovin. Redaktionen afsluttet maj 2025.

¹ *Diplomatarium Danicum*, Det danske Sprog- og Litteraturselskab (udg.), 4, V, Kbh. 1998, nr. 250; https://tekstnet.dk/books/dipdan/1394/dd_13940729001/, besøgt 20. februar 2025.

² https://tekstnet.dk/books/dipdan/1407/dd_14070605001/, besøgt 20. febr. 2025; *Repertorium diplomaticum regni danici mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen*, Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie (udg.), I, 3, Kbh. 1906, 95 (nr. 4904).

³ https://tekstnet.dk/books/dipdan/1423/dd_14230327001/, besøgt 20. febr. 2025; *Repertorium diplomaticum* (note 2), I, 3, Kbh. 1906, 312 (nr. 6014).

⁴ *Repertorium diplomaticum* (note 2), II, 2, Kbh. 1929, 387 (nr. 3368).

⁵ *Scriptores Rerum Danicarum mediæ ævi*, Jacob Langebæk (udg.), I, Kbh. 1772, 333; *Repertorium diplomaticum* (note 2), I, 3, Kbh. 1906, 705 (nr. 7681).

⁶ »Regnskabsbog over Indtægten af Landehjælpen 1524–26«, *Danske Magazin* IV, 2, 1873, 50.

⁷ *Biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588–1604*, Jens Rasmussen og Anne Riising (udg.), Odense 1995, 242.

⁸ *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark, fra Reformationen til Nutiden*, Rigsarkivet (udg.), I, Kbh. 1892, 300.

⁹ *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold 1551–1660*, Rigsarkivet (udg.), Kbh. 1885–2005 (16. febr. 1590 og 25. febr. 1596). Lensmanden skulle undersøge, om fæsteafgiften skulle nedsættes, da Peder Bille til Håstrupgård skulle have lagt nogle gårde i byen under sin hovedgård, så de ikke længere svarede tiende.

¹⁰ *Kronens Skøder* (note 8), II, Kbh. 1908, 442 f.

¹¹ Jesper Thomassen, »Grevskabet Brahesmindes patronatskirker«, *Fynske Årbøger* 2006, 52–54; Kirkens arkiv. Synsprot. Stamhuset ejede desuden kirkerne i Heden (s. 3801), Vester Hæsing (s. 4355), Jordløse (s. 4487) og Horne.

¹² *Thomassen 2006* (note 11), 51.

¹³ RAO. *Bispeark*. Sallinge Hrds. breve.; Kirkens arkiv. Synsprot.

¹⁴ *Danske Kirkelove*, Holger Fr. Rørdam (udg.), I, Kbh. 1883, nr. 415 (7. og 9. jan. 1555); *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 7), 242.

¹⁵ H. F. Rørdam, »Bidrag til fynske Kirkers og Præstekalds Historie. IV. Jordløse og Haastrup Sogne«, *Kirkehistoriske Samlinger* IV, 2, 1891–93, 698–700.

¹⁶ F. Elle Jensen, »Frivillige menighedsråd i Fyns Stift«, *Kirkehistoriske Samlinger* VII, 4, 1960–62, 121 f.

¹⁷ NM. *Den Kongelige Mønt- og Medaillesamling*. Fundprot. 1967 nr. 2976.1. Mønten blev tilbageleveret til finderens.

¹⁸ August F. Schmidt, »Sagn og Tro knyttet til Sten i Svenborg Amt«, *Fynsk Hjemstavn* 1929, 5.

¹⁹ Kirkens arkiv. Synsprot.; RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Provstiark*. Returnerede cirku-lærer.

²⁰ Kirkens arkiv. Synsprot.

²¹ Kirkens arkiv. Synsprot.; RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

²² Etableringen af en mindelund omtales 2014, og den blev indviet 2019. Kirkens arkiv. Synsprot.

²³ RAO. *Provstiark*. Breve fra biskop, amtmand, m.fl.; *Brahesminde Gods*. Div. dok.; Div. vedr. kirkerne; *Svendborg Amtsprovsti*. Synsprot.

²⁴ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. dok.

²⁵ RAO. *Sogneark*. Embedsbog.

²⁶ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

²⁷ De erstattede lignende piller, som allerede 1904 omtales som revnede. *Haastrup Folkemindesamling*. Håstrup K.

²⁸ RAK. *Rev. rgsk*. Rgsk. Fyn. 4.

²⁹ RAO. *Brahetrolleborg birkedommer*. Justitsprotokol for Brahetrolleborg Birk (tingbog). 2. 1697–1722 (28. okt. 1701).

³⁰ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker.

³¹ RAO. *Sogneark*. Forhandlingsprot.

³² RAK. *Rev. rgsk*. Rgsk. Fyn. 5.

³³ *Vøgsen 1998* 7.

³⁴ *Vøgsen 1998* 8; RAO. *Veflinge menighedsråd*. Diverse sager 1885–1998; NM. *ATA*. Korrespondance; Rønnow Arkitekter. *Det kgl. bygningsinsp.ark*. Håstrup K.

³⁵ *Kirkebladet. Jordløse & Haastrup Sogne*, marts–september 2020, 3.

³⁶ *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 7), 242; RAK. *Rev. rgsk*. Rgsk. Fyn. 4 og 5.

³⁷ *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 7), 242. Om benhuse se Kai Uldall, »Benhus og benkiste«, *Fra Nationalmuseets arbejdsmark* 1950, 169–74.

³⁸ Hans de Hofman, *Samlinger af publieke og private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve* VI, Kbh. 1760, 186 f.; RAO. *Bispeark*. Sallinge Hrds. breve; *Den Reventlowske Skole i 150 år. Skoleliv ved Brahetrolleborg. Fra Klostermunk til spejderpige*, Svendborg Amt's Historiske Samfund (udg.), Nyborg, 1933, 20 ff. Fr. Trolle lod foruden skolen ved Håstrup også opføre skoler ved sine øvrige

kirker i Vester Åby (s. 3026), Åstrup (s. 3081), Brahetrolleborg (s. 3319), Krarup (s. 3501) og Hillerslev (s. 4285).

³⁹ *Vøgsen 1998 7*; RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne; *Provstiark*. Sager vedr. de enkelte sogne.

⁴⁰ N. Schack, *Revision og Fortsættelse af Hofmans Fundatsamling*, 4. bd., Kbh. 1839, 184.

⁴¹ Bygningen var opført i teglsten (ca. 24,5×12,5×6,25 cm) på et kampestensfundament. Den omtales 1916 som en mulig kirkelade, men det kan ikke påvises, om den havde middelalderlig hæv. NM. *ATA*. Korrespondance; J. P. Trap, *Danmark*, 5. udg., Niels Nielsen, Peter Skautrup og Povl Engelstoft (red.), Kbh. 1957, V,2, 803.

⁴² NM. *ATA*. Korrespondance.

⁴³ *Vøgsen 1998 8*; RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁴⁴ RAO. *Bispeark*. Indb. om kirker og kirkegårde.

⁴⁵ Skibets længde er vurderet ud fra nordmurens indsnævring (s. 4567) ved overgangen mellem langhuskor og skib samt syddøren, der ville være placeret langt mod øst i langmurene, hvis skibet skulle have haft den nuværende længde mod vest allerede fra romansk tid.

⁴⁶ Døren er i dag markeret i bagmurens kalk med indridsede linjer, men en vandret linje vest for dørvingen er fejltolket som dørens højde. Der er i stedet tale om underkanten af udmuringen af teglsten omkring den nuværende dør (s. 4572).

⁴⁷ Henry Petersen, »Gudme Kirke i Fyen og dens Malerier fra 1488«, *Kirkehistoriske Samlinger* III, 2, 1879, 592.

⁴⁸ 1589 omtaler Jacob Madsen ligefrem kirken som »huid«, altså bred, og det gentages af Engelstoft 1859. *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 7), 242; NM. *ATA*. *Manuskripter*. Engelstoft 1853 ff.

⁴⁹ Ved istandsættelsen 1966–67 omtales 'kun svage spor' efter en norddør, men hvilke nævnes ikke. NM. *ATA*. Indb. ved A. Ploug-Sørensen 1979.

⁵⁰ Vest for det nuværende vindue i sydturen er der en lodret linje, som kan være spor efter et ældre vindues vange, men pga. kalkningen kan det ikke endegyldigt afgøres.

⁵¹ 1998 nævnes, at der i de tre østligste fags mure kunne ses bjælkehuller over hvælvene, som angiveligt skulle stamme fra et ældre bjælkeloft i langhuset. Disse huller er ikke synlige i dag. *Vøgsen 1998 3*.

⁵² Det samme er formentlig gjort i facaden, da fugernes overflade er nopret under kalkningen.

⁵³ I mellemstokværkets søndre bagmur er der uregelmæssige partier med munkesten, men en ældre døråbning synes ikke til stede.

⁵⁴ RAO. *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.

⁵⁵ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. dok.; Div. vedr. kirkerne; *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.

⁵⁶ I bagmuren er der over de tilmurede tårnhuller et større murparti i munkesten i krydsskifte, som mulig-

vis kan være ommuret pga. klockens placering ovenfor.

⁵⁷ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.

⁵⁸ Engelstoft omtaler det 1859 fejlagtigt som en 'høj træhvælving'. NM. *ATA*. *Manuskripter*. Engelstoft 1853 ff.

⁵⁹ Det omtales efterfølgende som 'nyt opført', og Engelstoft kalder det ligeledes for nyt 1859. RAO. *Sogneark*. Embedsbog; NM. *ATA*. *Manuskripter*. Engelstoft 1853 ff.

⁶⁰ *Vøgsen 1998 5*; *Frank 2010 2 f*.

⁶¹ Der er ingen omtaler af huset i forbindelse med hovedistandsættelsen 1853–54, og det kan være yngre. A. Ploug-Sørensen var blevet fortalt af 'gamle folk', at der skulle have været en træoverbygning over tårntrappen, og han daterede derfor det nuværende hus til 1893, hvor en reparation af kirken fandt sted (s. 4573). *Vøgsen 1998 5*.

⁶² RAK. *Rev. rgsk*. Rgsk. Fyn. 4 og 5.

⁶³ RAO. *Brahetrolleborg birkedommer*. Justitsprotokol for Brahetrolleborg Birk (tingbog). 2. 1697–1722 (18. marts 1718).

⁶⁴ RAK. *Danske Kancelli*. D24–3. Fynske og smålandske tegnelser 1716–26.

⁶⁵ RAO. *Provstiark*. Forskelligt.

⁶⁶ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. dok.; *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.

⁶⁷ Istandsættelsen er beskrevet i RAO. *Sogneark*. Embedsbog; *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.

⁶⁸ Haastrup Folkemindesamling. *Ploug-Sørensen*.

⁶⁹ Nogle steder skal det have været op til 12 cm tykt, da det blev fjernet 1966–67. Haastrup Folkemindesamling. *Ploug-Sørensen*.

⁷⁰ Ønsket gentages 1864, men skete heller ikke på dette tidspunkt. RAO. *Sogneark*. Embedsbog; Forhandlingsprot.

⁷¹ Allerede 1827 nævnes, at en ankerbjælke skulle opsættes over prædikestolen. RAO. *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.; *Brahesminde Gods*. Div. dok.; NM. *ATA*. *Manuskripter*. Engelstoft 1853 ff.

⁷² Kirkens arkiv. Synsprot.; RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde.

⁷³ RAO. *Provstiark*. Returnerede cirkulærer; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁷⁴ Kirkens arkiv. Synsprot.; RAO. *Provstiark*. Returnerede cirkulærer; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁷⁵ Kirkens arkiv. Synsprot.; NM. *ATA*. Indb. ved A. Ploug-Sørensen 1979.

⁷⁶ Der er lidt usikkerhed om det eller de eksakte år, for både 1948, 1949 og 1950 nævnes som året for tårnets istandsættelse. Kirkens arkiv. Synsprot.; RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; NM. *ATA*. Indb. ved A. Ploug-Sørensen 1979; *Vøgsen 1998 5*.

⁷⁷ Ved istandsættelsen blev der observeret genanvendte munkesten i det gamle murværk, jf. *Fyns Social-Demokrat* 14. aug. 1950.

⁷⁸ Istandsættelsen er beskrevet i Kirkens arkiv. Syns-

prot.; NM. *ATA*. Korrespondance; Indb. ved A. Ploug-Sørensen 1979; *Fyns Tidende* 14. marts 1966; RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁷⁹ NM. *ATA*. Indb. ved Keld Abrahamsen 2012 og Kirsten Trampedach 2015; Kirkens arkiv. Synsprot.; *Kirkebladet. Jordløse & Hastrup Sogne*, marts-september 2020, 3.

⁸⁰ Jørgen G. Bertelsen og Verner Bjerger, *Stemplede mursten og gulvtegl*, Varde 2021, 144 ff.

⁸¹ 1862 kaldtes de for 'gotlandske', men de mørke kalkstensfarver findes på Øland. Kirkens arkiv. Synsprot.

⁸² NM. *ATA*. Indb. ved A. Ploug-Sørensen 1979.

⁸³ Kirkens arkiv. Synsprot. På et stykke træ fundet under gulvet ved alteret 1966-67 stod indskriften: 'Jeg lagde dette gulv 1914, tømrer Peder Pedersen'. *Hastrup Folkemindesamling*. Håstrup K.

⁸⁴ RAO. *Bispeark*. Visitatsprot.

⁸⁵ For yderligere oplysninger om dateringerne se *Hylleberg Eriksen 2022*. Prøverne blev udtaget af egetømrer, som var genanvendt i det nyere fyrretræstagværk, og deres oprindelige funktion er derfor ukendt. Det vanskeliggør en anvendelse af dateringerne af især de to ældste grupper, mens den yngste gruppe (1724/25) muligvis kan have en sammenhæng med reparationer (s. 4572).

⁸⁶ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne; *Provstiark*. Breve fra biskop, amtmand, m.fl.; *Sogneark*. Div. dok.

⁸⁷ RAO. *Sogneark*. Div. dok.

⁸⁸ Kirkens arkiv. Synsprot.; RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Provstiark*. Sager vedr. de enkelte sogne; det nævnes dog allerede 1880, at en 'meget stor' kakkelovn var blevet opsat. RAO. *Provstiark*. Returnerede cirkulærer.

⁸⁹ Kirkens arkiv. Synsprot.; RAO. *Sogneark*. Div. breve og dok.; Nørre Broby Lokalhistoriske arkiv. *A13*. Uddrag af anbefalinger for kirkevarmeapparater fra C. M. Hess' Fabrikker.

⁹⁰ RAO. *Menighedsrådsark*. Div. sager.

⁹¹ NM. *ATA*. Korrespondance. Malerarbejdet udførtes af malermestrene Svend Iversen og Svend Knudsen, jf. avisudklip 4. apr. 1968 i *Hastrup Folkemindesamling*. Forinden blev alt træværk fuldstændig afrenset; Rønnow Arkitekter. *Det kgl. bygningsinsp.ark*. Håstrup K.

⁹² Kirkens arkiv. Synsprot.; *Sogneark*. Embedsbog.

⁹³ NM. *ATA*. Indb. ved Ernst Trier 1960.

⁹⁴ RAO. *Sogneark*. Kirkebog.

⁹⁵ Skabene er utilgængelige. Bordets forside er dækket af en påsømmet masonitplade; NM. *ATA*. Indb. ved Karin Vestergaard Kristiansen 2019.

⁹⁶ RAO. *Brahesminde Gods*. Inventarier.

⁹⁷ RAO. *Sogneark*. Embedsbog; *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.

⁹⁸ Ifølge indskrift på en træklods, der blev fundet

under gulvet ved alteret ved istandsættelsen 1966-68; jf. *Hastrup Folkemindesamling*. *Ploug Sørensen*. Der var på dette tidspunkt to snedkermestre i Faaborg med efternavnet Hendriksen, nemlig brødrene Rasmus (*1820) og Christopher (*1822), og det kan ikke umiddelbart afgøres, hvem af dem der er tale om. Sidstnævnte udførte 1858 prædikestolen til Faaborg Kirke (s. 711). Venligst oplyst af Faaborg Byhistoriske Arkiv.

⁹⁹ *Vøgsen 1998* 9. P. G. Wørmers var uddannet fra Kunstakademiet og virkede efterfølgende som lærer i frihåndstegning der, samtidig med at han var malermester. Hvis identifikationen af signaturen er korrekt, er der tale om det eneste kendte billede af P. G. Wørmers, der ellers kun kendes fra skriftlige kilder; se Emma Salling, »Wørmers, Peter Gregers«, *Weilbach. Dansk Kunsterleksikon* (4. udg.), IX, Sys Hartmann (red.), Kbh. 2000, 196.

¹⁰⁰ NM. *ATA*. Indb. ved A. Ploug-Sørensen 1979 og korrespondance.

¹⁰¹ Kirkens arkiv. Synsprot.; RAO. *Brahesminde gods*. Inventarier.

¹⁰² Chr. A. Bøje, *Danske guld- og sølvmedlemærker før 1870*, 4. udg., revideret og udvidet af Henrik Jakobsen, Odense 2022, nr. B4-3122.

¹⁰³ RAO. *Bispeark*. Indb. om kirkernes tilstand.

¹⁰⁴ *Bøje 2022* (note 102), B4-3261. Preben Bille-Brahe skænkede næsten tilsvarende altersæt til Vester Hæsing 1802 (s. 4383) og Jordløse 1806 (s. 4518).

¹⁰⁵ Finn Grandt-Nielsen, *Fynsk kirkesølv*, Odense 1983, bagside; RAO. *Menighedsrådsark*. Div. sager.

¹⁰⁶ *Vøgsen 1998* 8; *Frank 2010* 4.

¹⁰⁷ RAO. *Sogneark*. Kirkebog. Karen Brahe forærede 1732 et eksemplar af Christian IV's bibel til Håstrup Skole, 1733 lod hun ritualbogen indbinde i sort bind, og også degnens salmebog blev indbundet.

¹⁰⁸ RAO. *Sogneark*. Embedsbog; *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne; Kirkens arkiv. Synsprot.

¹⁰⁹ RAO. *Brahesminde Gods*. Adkomster.

¹¹⁰ RAO. *Provstiark*. Synsprot.

¹¹¹ *Vøgsen 1998* 9; RAO. *Menighedsrådsark*. Div. sager.

¹¹² Gotlandske importfonte findes i bl.a. Svendborg Skt. Nikolaj (s. 186) og Skt. Jørgens (s. 430).

¹¹³ Direkte paralleller til skaffets dekoration af midtdelte hængetunger findes tilsyneladende ikke i det gotlandske materiale, se M. Mackeprang, *Danmarks middelalderlige Døbefonte*, Kbh. 1941, 379 ff.; se også afbildninger i Oscar Reuterswärd, *Paradisets källa och de gotländska »paradisfontarna»*, Borås 1967. Tungerne minder snarere om tungerne på de lokale granitfonte i Sønder Broby (s. 4151) og Sandholts Lyndelse (s. 4443).

¹¹⁴ *Vøgsen 1998* 9.

¹¹⁵ RAO. *Brahesminde Gods*. Inventarier; *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde.

¹¹⁶ Erich Pontoppidan og Hans de Hofman, *Den danske Atlas* VI, Kbh. 1774, 734; kirken kom 1757 til Susanne Brahe (jf. s. 4561).

- ¹¹⁷ *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 7), 242: »Prædikestolen tuert offuer fra Choret«; RAO. *Fyn i alm.* 3. Indb.
- ¹¹⁸ RAO. *Fyn i alm.* 3. Indb.; jf. også *Hofman VI*, 1760 (note 38), 114.
- ¹¹⁹ Marie Louise Jørgensen, »Lektorieprædikestole i Østdanmark. Udbredelse og forudsætninger«, *Kirkens bygning og brug. Studier tilegnet Elna Møller*, Hugo Johannsen (red.), Kbh. 1983, 89 ff.; Ebbe Nyborg, »Lektorieprædikestole og katekismusaltartavler. Om inventarfornyelse i de sydvestjyske kirker i reformationsårhundredet«, Martin Blindheim m.fl. (red.) *Tro og bilde i Norden i Reformasjonens århundre*, Oslo 1991, 223–50.
- ¹²⁰ RAO. *Provstiark*. Returnerede cirkulærer.
- ¹²¹ Kirkens arkiv. Synsprot.; *Bispeark*. Salling Hrds. breve. Lågerne skal være genanvendt som paneler i huset på Bygaden 6, jf. *Vøgsen 1998* 9.
- ¹²² NM. *ATA*. Indb. ved Karin Vestergaard Kristiansen 2019.
- ¹²³ Kirkens arkiv. Synsprot. Punktundersøgelser 2019 viste, at der på gavlene var tre eller fire farvelag under det nuværende; NM. *ATA*. Indb. ved Karin Vestergaard Kristiansen 2019.
- ¹²⁴ Kirkens arkiv. Synsprot. Ved istandsættelsen 1853–54 var der fremsat ønske om, at alle stolene skulle forsynes med fyldingsryg, men det lod sig ikke gøre, formentlig pga. den forventede omkostning på 100 rdlr. RAO. *Sogneark*. Embedsbog; *Brahesminde* Gods. Div. vedr. kirkerne.
- ¹²⁵ *Kancelliets brevbøger* (note 9) (1. marts 1589).
- ¹²⁶ RAO. *Brahesminde* Gods. Sager vedr. tiendeaflysning.
- ¹²⁷ I lakunen mellem h og l har formentlig været et e.
- ¹²⁸ M. Mackeprang, »Fyenske jærnbundne Kirkedøre fra Middelalderen«, *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1943, 10 og 23 f. Døren behandles desuden i Vivi Jensen, »Om et par jærnbundne kirkedøre på Sydfyn – hvad en præsteindberetning kan bruges til«, *Årbog for Svendborg og Omegns Museum* 1997, 57–67, der bringer en anden, dog næppe korrekt oversættelse af indskriften. Jf. også »En kirkedør fra Haastrup«, *Faaborg Bogen* 1981–1982, 35.
- ¹²⁹ RAO. *Fyn i alm.* 3. Indb.
- ¹³⁰ NM. *ATA*. Søren Abildgaard, notebog 2, 1762, 38.
- ¹³¹ Døren havde da stået på Hvedholm i 'mangfoldige år' sammen med en anden kirkedør (inv.nr. D1301), der ingen huskede længere, hvilke kirker dørene stammede fra, men afskriften i Abildgaards notebog gjorde det muligt at identificere den (jf. note 130); Nationalmuseets accessionsprotokol 1878. Håstrup-fløjens bladrige liljebeslag findes næsten tilsvarende på den proveniensløse fløj og er antagelig udført af den samme smed.
- ¹³² Kirkens arkiv. Synsprot.; *Vøgsen 1998* 11; RAO. *Den kgl. bygningsinsp.* Sager vedr. kirkebygninger.
- ¹³³ Horsens Orgelbyggeris leveringsliste i Den Danske Orgelregistrant.
- ¹³⁴ Kirkens arkiv. Synsprot. Yderligere informationer om kirkens orgler findes i Den Danske Orgelregistrant.
- ¹³⁵ RAO. *Den kgl. bygningsinsp.* Sager vedr. kirkebygninger.
- ¹³⁶ *Frank 2010* 5.
- ¹³⁷ RAO. *Menighedsrådsark*. Div. sager.; Forhandlingsprot.; *Frank 2010* 5; Lauritz Rasmussens firmakatalog o. 1890, nr. 508.
- ¹³⁸ RAO. *Menighedsrådsark*. Div. sager.; Forhandlingsprot.; *Frank 2010* 5.
- ¹³⁹ RAO. *Menighedsrådsark*. Div. sager.; Forhandlingsprot.; *Frank 2010* 5; Lauritz Rasmussens firmakatalog o. 1890, nr. 510.
- ¹⁴⁰ RAO. *Menighedsrådsark*. Div. sager.; Forhandlingsprot.
- ¹⁴¹ NM. *ATA*. Korrespondance. Tilsvarende kroner findes i Svendborg Skt. Jørgens (12-armede, s. 436) og Stenstrup (s. 2166).
- ¹⁴² *Vøgsen 1998* 11.
- ¹⁴³ Da klokken er vanskelig tilgængelig, er de sidste to ord udledt ud fra indskriften på P. Petersens øvrige klokker.
- ¹⁴⁴ RAO. *Menighedsrådsark*. Div. sager.; NM. *ATA*. Korrespondance.
- ¹⁴⁵ RAK. *Rentekammeret. Regnskaber 1433-1559*. Fortegnelser over indkrævede klokker 1528–29.
- ¹⁴⁶ Poul Grinder-Hansen, »Danske klokkekonfiskationer i 16. og 17. århundrede«, *Arv og Eje* 1983–84, 213–28, særligt s. 221 f.
- ¹⁴⁷ Der er bevaret klokker støbt af Henrik Tessien i 21 kirker, bl.a. Brændekilde (1724, *DK Odense* 3038); Hans Nyholm, *Kirkeklokker i Danmark*, Højbjerg 1996, 109 (nr. 150).
- ¹⁴⁸ Formentlig fejl for 'funera'.
- ¹⁴⁹ RAO. *Fyn i alm.* 3. Indb.; *Danske Atlas VI*, 1774 (note 116), 734.
- ¹⁵⁰ Chr. Axel Jensen, *Danske adelige Gravsten fra Sengotikens og Renæssancens Tid*, I–II, Kbh. 1951–53, I, 44 og II 168 (nr. 90).
- ¹⁵¹ Årstallets tre sidste tegn står på rammen over linjen.
- ¹⁵² *Chr. Axel Jensen 1951-53* (note 150), I, 44.
- ¹⁵³ *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 7), 242; *Peder Hansen Resen, Atlas Danicus IV. Fyn*, Jacob Isager (udg.), Svendborg 1984, 302; RAO. *Fyn i alm.* 3. Indb.; Poul Grinder-Hansen, *Søren Abildgaard (1718- 1791). Fortiden på tegnebrættet*, Nationalmuseet 2010, 422 (nr. 384); *Danske Atlas VI*, 1774 (note 116), 734. En skitse af stenen med indskrift og våben ved Anne Krabbe 1607 (fig. 55) findes i RAK. *Håndskriftsamlingen, XIII. Individuelle samlinger vedr. personallistorie*. Generalia in quarto 1777–1944. 20. H. Hofmann. Jyske, sjællandske og fynske antikviteter 1607 (Karen Brahe 1607).
- ¹⁵⁴ Kirkens arkiv. Synsprot. I beskrivelsen af kirken og af arbejderne 1853–54 i RAO. *Sogneark*. Embedsbog 1,

lyder det, som om stenen stadig lå i gulvet i koret efter istandsættelsen, men det har næppe været tilfældet.

¹⁵⁵ Antallet af år med bopæl på Østrupgård samt søstrenes dødsår er ikke udfyldt i stenens 'hovedtekst', men dødsårene er tilføjet forneden på stenen.

¹⁵⁶ Ifølge et notat af 5. marts 2005 i Haastrup Folkekemindesamling blev den fundet i begyndelsen af 1940'erne. Den har dog været kendt tidligere, da den er omtalt på kirkegården i J. P. Trap, *Kongeriget Danmark*, tredje omarbejdede udgave ved H. Weitemeyer, Kbh. 1899, 694.

¹⁵⁷ I præsteindberetningen o. 1750 anføres det udtrykkeligt, at der ikke var nogen åbne begravelser i kirken. RAO. *Fyn i alm.* 3. Indb.

¹⁵⁸ På Frederik Heins kiste hans kronede, borgerlige våben med tre bladkviste, på Susanne Brahes kiste hendes fædrene og mødrene våben, Brahe og Bille.

¹⁵⁹ RAO. *Brahesminde Gods*. Adkomster; S. Jørgensen, »Anna Giøe og Karen Brahe. Et Tidsbillede«, *Museum. Tidsskrift for Historie og Geografi*, 1895, 1, 356.

HÅSTRUP CHURCH

The earliest mention of the church is from 1394 in a letter of indulgence promising forty days of indulgence to anyone who donated gifts to the church. Other letters of indulgence were issued in 1407, 1423, 1447, and 1473.

In 1676 Birgitte Trolle of Brahetrolleborg was granted advowson to the church. In 1757 it was acquired through an exchange by Susanne Brahe of the entailed estate Hvedholm, widow of the Etatsråd Frederik Hein. In 1798 Preben Bille-Brahe had the entailed estate elevated to the count's estate Brahesminde, to which the church belonged until it passed into freehold in 1910.

In 1555 Håstrup was annexed to Jordløse.

The church lies in the eastern end of Håstrup, which extends along the east-west-oriented road Bygaden and the adjoining Pilekrogen. As is evident from the first cadastral map from 1794 (fig. 3), the village has mainly expanded westward since then, yet the church remains centrally located at the traffic intersection.

The churchyard's almost triangular shape is the result of two expansions, in 1890 and 1917, from its oval shape recorded in 1794 (cf. fig. 3). The churchyard is surrounded by a fieldstone wall planted with beech hedges. The main entrance to the east consists of granite piers, between which hang black cast-iron gates (cf. fig. 1). The gate is inscribed with the date »1854« and the initials »P B B« of the church owner Preben Bille-Brahe. A

similar pedestrian gate is found to the southwest, and to the south are two openings in the hedge giving access to the sexton's house. East of the church is a mortuary chapel built in 1916/17, and south of the churchyard is the sexton's house built in 1966-67.

Building. In its current shape, the church is a Late Gothic nave-chancel church, and the only part preserved from the Romanesque church is the nave's south wall (cf. fig. 9). The wall was presumably c. 11 m long, and the nave c. 7 m wide. The appearance of the original †chancel(?) is unknown.

The Romanesque nave is built with raw and split fieldstone. The nave's original south door has been partially subsumed by the current door between the nave and the porch from 1853-54 (cf. fig. 10). None of the church's original windows have been preserved.

The church has subsequently been heavily expanded in several stages. First the nave must have been extended to the west with c. 6 m in the High Middle Ages, perhaps in the 1300s, based on the gable's Early Gothic recess decorations of three unevenly round-arched tall recesses (cf. figs. 12-13). The extension was built with raw and split fieldstone.

An extension of the nave towards the north made it c. 4 m wider (fig. 9). The church's width of c. 11 m is unusual, and on southern Funen

only Diernæs Church (p. 2944) is as wide as Håstrup. The walls are built with raw and split fieldstone. Above the vaults there are fragments of brick and granite embedded in the lime mortar of the walls. The nave extension's south and west walls were probably heightened by c. 1 m in connection with the widening towards the north. Also, the western gable wall was expanded and heightened. It is set with fieldstone and terminated above by 15 corbie steps of red medieval brick, each decorated with a corbelled, rhombic recess (figs. 11 and 13).

The nave-chancel was consecrated on 15th of April 1447 by the Bishop of Odense, Henning Torkildsen Ulfeld, and must have been built shortly before this. This extension is ca. 10 m long and built with raw and split fieldstone. Subsequently four cross-vaults were installed, whose construction seems crude compared to other church vaults on Funen.

The tower, with a rectangular ground plan and three floors, was built with raw and split fieldstone and red medieval bricks in monk bond (fig. 17). In c. 1950 the south facade was faced with bricks and the gable was renewed (fig. 23). In the west wall was once a segmentally arched †door in a tall, pointed-arched tympanum (cf. fig. 17). The tower interior is characterized by its function as a mortuary chapel, which it has been since c. 1757. The northern, original gable is decorated with three horizontal rows of recesses separated by sawtooth courses and narrow, horizontal recesses and is terminated by corbie steps (cf. figs. 20e and 22). The original †south gable, which lasted until c. 1950, had two segmentally arched tall recesses framing a similar belfry light, above which was a smaller, segmentally arched recess.

A presumably Late Medieval masonry †porch at the south door was demolished in 1853–54. Nothing is known of its appearance.

The nave's westernmost cross-vault must have been rebuilt after the Middle Ages. In c. 1757 a mortuary chapel was furnished in the tower interior for Frederik Hein and Susanne Brahe.

In the 1700s and 1800s the church underwent several renovations, and in 1853–54 a major refurbishing was carried out. On the south side of

the nave a new porch was built (cf. fig. 15), and a stairwell on the tower's south side was presumably also built at the same time.

In c. 1950 the tower was extensively refurbished, and in 1966–67 the building underwent another major refurbishing. In 2020–22 the roof was replaced.

Furnishings. From the church's Romanesque (†) font only the pedestal has been preserved (fig. 39); it is possibly an imported work of Gotlandic limestone. A Late Medieval *door wing (fig. 46) with iron mountings is in the National Museum. The altar candlesticks (figs. 35–36) are from c. 1500–50.

The Communion set (fig. 31) was made in 1697 by Matthies Simonsen, Odense, and the wafer box (fig. 32) was donated by Karen Brahe in 1734. The pulpit (fig. 43) was donated c. 1757 by Susanne Brahe of Hvedholm. A Communion set for the sick was made in 1806 by Poul Jensen Theilgaard, Odense, and the bell (fig. 50) was cast the same year by P. Petersen, Copenhagen. Both were paid for by Preben Bille-Brahe of Brahesminde.

From the major refurbishing in 1853–54 come the Communion table, the altarpiece (fig. 30), the altar rail (cf. fig. 29), a font of cast iron, and a baptismal dish (fig. 37), which is no longer in use, as well as the priest's chair (fig. 44) and the door wing between the church and the porch. The altar painting depicting the Agony in the Garden (cf. fig. 30), painted in 1850, possibly by Peter Gregers Wörmer, was acquired at the same time. It is a copy after C. W. Eckersberg's 1824 altar painting in the Church of Our Lady in Svendborg. The poor box (fig. 45) and three hymn boards (fig. 49), which are stored in the loft, are also from c. 1850. The pews (cf. figs. 18, 28, and 48) must have been acquired at the end of the 1800s.

From c. 1900 come a chasuble and two money boxes, acquired in 1904. The seven-branched candelabrum is a gift from women in the parish in 1913. The oldest chandelier was donated in 1915 by the Ørbæklund farm owner Jørgen Andersen and his wife, and a similar chandelier was acquired in 1937, both supplied by Kgl. Hofbronzestøber Lauritz Rasmussen, Copenhagen.

The font (cf. fig. 38) was made in 1927 by the stonecutter C. Schøller, Copenhagen, for money bequeathed by the parson L. Chr. Sørensen, and the baptismal dish and jug (figs. 40–42) were donated at the same time by the teacher Per Hansen Mose and his wife Marie.

Acquired in connection with the refurbishing in 1966–68 were the antependium and kneeler (cf. fig. 29), an altar jug made by Bent Exner (fig. 34), the exterior door wings, the hymn boards, two chandeliers, of which one is a Baroque copy and the other modern, the lampettes, and the organ, built by Th. Frobenius & Sønner, Kgs. Lyngby og Horsens.

Colour scheme. In 1968 the furnishings were painted in blue and grey tones supplemented

with greyish-brown parts and rich gilding, as suggested by the painter Ernst Trier, Vallekilde. The *older colour schemes* are mostly unknown. In 1854 the furnishings were painted with oak veining, which was renewed in 1880–81 and in c. 1915. The textiles were red.

Sepulchral monuments. The church houses a memorial tablet from c. 1900 (fig. 51) and two tombstones, one of which is from c. 1480–90 (figs. 52–57) and the other is from c. 1710 (fig. 58). In c. 1757 the tower interior was furnished as the mortuary chapel of Frederik Hein and Susanne Brahe with two sarcophagi (fig. 60) and closed off with a wrought-iron lattice (fig. 59).